70297

Ўзбекистон — келажаги буюк давлат

Халқ сўзи

1991 йил 1 январдан чиқа бошлаган

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ МАЖЛИСИ ВА ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ ГАЗЕТАСИ

20 февраль, пайшанба, 1997 йил

Сотувда эркин нархда. № 38 (1555)

ЛИТВА РАҲБАРИ ЎЗБЕКИСТОНДА

19 февраль куни Литва Республикаси Президенти Алгирдас Бразаускас расмий ташриф билан мамлакатимизга келди.

Тошкент аэропортида Литва раҳбарини Ўзбекистон Республикаси Бош вазири Ўткир Султонов кутиб олди. Миллий либосдаги қизлар олий мартабали меҳмонга анвойи гуллар ҳадя этди.

Кутиб олиш маросимида Ўзбекистон Республикаси ташқи ишлар вазири Абдулазиз Комилов ва Тошкент шаҳри ҳокими Козим Тўлаганов иштирок этди.

(ЎзА).

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИНИНГ ҚАРОРИ

ИНСОН МАНФААТЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ БОРАСИДА 1997 ЙИЛДА АМАЛГА ОШИРИЛАДИГАН ТАДБИРЛАР ДАСТУРИ ТЎҒРИСИДА

Ўзбекистон фуқаролари манфаатларини таъминлаш учун зарур ҳуқуқий ва иқтисодий шарт-шароитларни барпо этиш, шахс ҳуқуқлари ва эркинликларини таъминлаш, демократик ва маънавий қадриятларни ривожлантириш, шунингдек, иқтисодий ислоҳотларнинг ижтимоий йўналишини кучайтириш, кишиларнинг турмуш даражаси ва фаровонлигини ошириш мақсадида Вазирлар Маҳкамаси қарор қилади:

1. Вазирлар Маҳкамаси комплекслари, ҳудудий органлар ва республика жамоат ташкилотлари томонидан тайёрланган «Инсон манфаатларини таъминлаш борасида 1997 йилда амалга ошириладиган тадбирлар дастури» қабул қилинсин.

2. Тадбирлар дастури ижро этиш учун ҳокимият ва бошқарувнинг тегишли давлат, нодавлат ва ҳудудий тузилмаларига юборилсин.

Бу тузилмаларга мазкур дастурда кўрсатилган вазифаларни амалга ошириш бўйича муайян тармоқ ва ҳудудларга доир зарур тадбирларни ишлаб чиқиб, қабул қилиш вазифаси юклансин. Бу ўринда гап ҳар бир шаҳар, қишлоқ, ҳар бир кишининг манфаатини таъминлаш хусусида бориши лозимлиги инобатга олинсин.

3. Матбуот давлат қўмитаси, Ўзтелерадио, Ўзбекистон миллий ахборот агентлиги, республика оммавий ахборот воситалари қабул қилинган дастурда кўзда тутилган, жамиятимизни демократлаштириш, кишиларнинг турмуш даражаси ва фаровонлигини ошириш борасидаги тадбирларнинг тутган ўрни ва аҳамиятини кенг тушунтиришни таъминласинлар.

4. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси комплекслари кўрсатилган тадбирларнинг тармоқлар ва ҳудудлар бўйича бажарилиши ҳақидаги ахборотни йиғиш ва умумлаштиришни йўлга қўйган ҳолда, қабул қилинган дастурнинг муайян бандлари бажарилишини йилнинг ҳар чорагида назорат этилишини таъминласин. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси йиғилишларида ҳар чорак якунлари бўйича манфаатдор орган ва тузилмалар иштирокида дастур бажарилишининг бориши кўриб чиқилсин.

5. Мазкур қарорнинг бажарилишини назорат қилиш Ўзбекистон Республикаси Бош вазири Ў. Султонов зиммасига юклансин.

Вазирлар Маҳкамаси Раиси
И. КАРИМОВ

Тошкент шаҳри,
1997 йил 19 февраль.

ЙИЛ ЯКУНИ

ТОМОРҚА — ХАЗИНА

Ривоят қилишларича, бу дунёда энг катта савобга деҳқонлар эришаркан. Негаки, дала соҳиби бир деб ерга дон сепгандан бошлаб, то ҳосилни ўриб-йиғиб олгунча, боғлардаги мевалар терилгунича, жонзотлар, паррандаю даррандалар у етиштираётган ҳосилдан ўз ризқини териб ейди. Ўша егани учун деҳқон улардан ҳақ талаб қилмайди, ҳосил эса камаймайди, аксинча, бутун оламлар Роббиси бўлмиш Моликул мулк деҳқон ҳосилига хайру барака бераверади.

Мамлакат мустақилликка эришгач, деҳқоннинг ҳам елкаси кун кўрди. Айниқса, шахсий томорқа хўжаликларини ривожлантириш, уларни қўллаб-қувватлаш, деҳқонларга қўшимча томорқа майдонлари ажратиш чора-тадбирлари туфайли, йиллар давомида қотиб қолган катта бир музлик жойидан кўчди. Шахсий томорқа хўжаликлари билан шуғулланувчи оилалар сони 1 млн. 872 мингдан 2 млн. 755 мингтага етди. Илгари аҳоли қўлидаги томорқа майдонлари ҳар бир оила ҳисобига 10-12 сотих бўлган бўлса, 1992 йилга келиб, ҳар бир деҳқон оиласи 20-25 сотих ерга эга бўлди.

Томорқа хўжаликларини ривожлантириш сари йўналтирилган Президент Фармони, ҳукумат қарорлари туфайли, ўзини билган, деҳқончилик маданиятидан хабардор кишилар қўлига тушган ерлардан жамоа ва давлат хўжаликларига қараганда 7-8 марта кўп ҳосил олишга эришилди.

Иқтисодий таҳлиллар шуни кўрсатаяптики, Самарқанд вилояти шахсий ёрдамчи хўжаликларида етиштирилаётган қишлоқ хўжалик маҳсулотлари салмоғи йилдан-йилга ошиб бормоқда. Олайлик, картошка етиштириш 1994 йилда 61,3 фоиз бўлса, 1996 йил якунига кўра, 71 фоизга эришилди. Сабзавот етиштириш 15,2 фоизга ошди. Полиз маҳсулотлари 68,1, мева 51, узум етиштириш эса 40 фоизни ташкил қилмоқда.

1996 йил якунидаги ҳисоб-китоблар бўйича, гўштнинг 85 фоизини, сутнинг 99, тухумнинг 62, жуннинг эса 74 фоизини вилоятдаги шахсий ёрдамчи хўжаликлар етиштирган.

Вилоятдаги томорқа хўжаликларидан олинаётган даромад умумий оила даромадларининг 24,4 фоизини ташкил этмоқда. Шахсий томорқа ерларидан самарали фойдаланаётган оилалар бир йилда 2-3 ҳосил олишга эришмоқда. Даромад ҳам шунга яраша бўлаяпти.

Челак туманида яшовчи деҳқон Тошпўлат Қиличев бола-бақраси билан 23 сотиҳ ерга экин экиб, рўзғор тебратади. Худо баракасини берса ҳеч гапмас экан. Бу оила 1996 йилда 114 минг сўмдан зиёд даромад қилди.

Шу туманда истиқомат қилувчи Сардор Норбоев 11 сотихдан 120 минг сўм, Эгамқул Қаршиев 14 сотихдан 54 минг сўм, Ширинбой Инатуллаев 13 сотихдан 51,1 минг сўм даромад қилишди.

Лекин деҳқон шу даромадларга эришгунча қанча қийинчилик, қанча муаммоларни, сансалорликларни бошдан кечирмоқда. Борини эплаштириб, йўғига сабр қилиб, эл ризқини пешмапеш етказиб бераяпти.

Республика шахсий ёрдамчи хўжалик эгалари ассоциацияси ташкил этилганига беш йилдан ошди. Лекин, деҳқонча айтганда ташкилотнинг номи улуғу, супраси қуруқ. Супрада ун бўлмагач... зувала ҳақида гап бўлиши мумкинми ахир!

Бугун бу борадаги муаммолардан бири шахсий ёрдамчи хўжаликларини омухта ем билан таъминлаш масаласидир. Илгари бу вазифани «Ўзбекбирлашув» бажарарди. Шахсий ёрдамчи хўжалик эгалари ассоциацияси тузилгач, вазифа аро йўлда қолди. Аниқроғи, томорқа хўжаликларини шелуха, кунжара, омухта ем билан таъминлаш учун зарур бўлган фонд масаласи ҳалигача ҳал этилгани йўқ.

Республика миқёсида иш юритувчи бу ташкилот шахсий томорқа эгаси билан ҳисоб-китобни накд пулга амалга оширмаганидан ташаббусни жойлардаги гўшт-сут корхоналари илиб кетяпти. Аслида, деҳқоннинг ҳақиқий харидори ассоциация бўлиши керак.

Ҳозир республика бўйича ассоциациянинг 556 та кичик корхонаси мавжуд. Уларнинг 212 таси маҳсулотларни қайта ишлаш цехига эга. 1996 йил якунларига кўра, Фарғона, Хоразм, Сурхондарё вилоятларидаги кичик корхоналар 20 миллион сўмга яқин даромад қилди. Соф фойда эса 4 миллион сўмга етди. Лекин бу кўпнинг дастурхонига урвоқ ҳам бўлмайди-да.

Вақтида банклар имтиёзли кредит ажратмагач, кўп жойларда яхши ният билан бошланган хайрли ишлар юлдуз кўрмай жон бераяпти. Масалан, шахсий ёрдамчи хўжалик эгалари ассоциациясининг Фарғона бўлими ихтиёридаги иккита консерва цехи, битта шакар ишлаб чиқариш кичик цехи қурилиши маблағ йўқлиги сабабли чала ётибди.

Шахсий ёрдамчи хўжаликларни маъданли ўғит билан таъминлаш, уларга техник сервис хизмати кўрсатиш масалалари ҳам ачинарли аҳволда. Самарқанд вилоятидаги «Кимётаъминот» давлат ҳиссадорлик бирлашмасида 1996 йил давомида 15 та савдо дўконлари орқали аҳолига бор-йўғи 196,2 тонна ўғит сотилган. Ёки 1 гектар ерга 3,1 кг. ўғит солинган холос. Ургут ва Челак туманларида эса бундай хизмат билан шуғулланувчи дўконнинг ўзи йўқ.

Шахсий, ёрдамчи хўжалик эгалари етиштирган маҳсулотларини тайёрлов ташкилотлари томонидан сотиб олиш ҳам ҳамон муаммолигича қоляпти. Чунки ташкилот билан шахсий томорқа эгалари ўртасида ўзаро иқтисодий мутаносиблик йўқ. Бир йилда етиштирган гўшт-сут ва бошқа қишлоқ хўжалик маҳсулотларига ўз вақтида ҳисоб-китоб қилинмагач, албатта, деҳқон иккинчи йили тайёрлов идорасининг яқинига йўламайди-да. Ва табиики, маҳсулотни бозорда сотади. Мана бир мисол: Самарқанд вилоятининг шаҳар ва туман бозорларида 1996 йилда аҳоли томонидан 10571 тонна ғалла, 25844 тонна картошка, 96022 тонна сабзавот, 13973 тонна мева, 26670 тонна узум, 11616 тонна полиз маҳсулотлари, 52869 тонна гўшт, 153327 тонна сут, 36527 минг дона тухум, 3081 дона қоракўл тери сотилган. Тайёрлов идоралари эса шу маҳсулотларни аҳолидан бевосита сотиб олиш, қайта ишлаш, бошқа шаҳарларга олиб бориб сотиш имкониятларидан маҳрум. Чунки, бу ташкилотлар ғазнасида пул йўқ. Хўш, пулни ким беради? Яна давлатми?!

Давлатга кўз тикиб юрган айрим раҳбарларнинг айби туфайли 1994--1996 йиллар мобайнида вилоят «Мева-сабзавотузумсаноат» уюшмаси тизимидаги қайта ишлаш корхоналари шахсий ёрдамчи хўжаликлардан бирор тонна ҳам маҳсулот харид қилмади. Хўш, бу ҳолни қандай изоҳлаш мумкин?

Вилоятларда шахсий ёрдамчи хўжалик эгаларига техник сервис хизмати кўрсатиш аҳволи ҳам ачинарли. Шу иш билан шуғулланувчи таъминот идоралари ўз имкониятлари даражасида ишламаяптилар.

Мисолларга мурожаат этамиз: Самарқанд вилоятидаги «Қишхўжтаъминоттузатиш» бирлашмаси томонидан кўрсатилиши лозим бўлган савдо хизмати ўтган йили 30 фоизга, сервис хизмати эса 4 бараварга камайиб кетди.

Форғона вилоятининг Бувайда туманида ўтган йили бор-йўғи 40 минг сўмлик сервис хизмати кўрсатилди холос. Учкўприк туманида худди шу мақсадда очилган сервис маркази ҳалигача тўлиқ фаолият кўрсата олмаяпти.

Бугун шахсий томорқа масаласи бекорга қайта-қайта тилга олинаётгани йўқ. Чунки аҳолини гўшт-сут, сабзавот-полиз маҳсулотлари билан узлуксиз таъминлаш, аслида, кимнинг чекига тушаяпти. Албатта, томорқаси бор деҳқоннинг. Йил-ўн икки ой эшик ҳатлаб бозорга чиқсангиз мева-чева, турли хил кўкатлар, суви қотмаган семиз гўшт муҳайё. Хўш, булар қаерда етиштириляпти? Албатта, яна деҳқон хонадонида, унинг шахсий томорқасида.

Ҳосили пишиб етилгач, тайёрлов идоралари харид қилолмаган маҳсулотни елкалаб бозорга қадам қўйиши билан олиб-сотарларга ким чув тушаяпти? Яна деҳқон! Чунки ҳар бир бозорнинг ўзига хос «ўйинлари» бор. Деҳқоннинг кўнгли эса яна томорқасида. Сотган пулига ўғит олиши, техника ёллаб, ерни иккинчи-учинчи ҳосилга тайёрлаши керак...

Шодиёр МУТАҲҲАРОВ ,
«Халқ сўзи» мухбири.

ЁШЛАР ДЕМОКРАТИЯНИ ЎРГАНМОҚДА

Республика ёшлар «Камолот» жамғармасининг халқаро алоқалари тобора кенгайиб бормоқда. Ўзбекистон ва дунёдаги бошқа давлатлар ёшлари ўртасида дўстона алоқалар ривожланишига кўмаклашадиган кўпгина хорижий жамоат бирлашмалари билан алоқа ўрнатилган. Жамғарма билан Американинг ҳукуматга қарашли бўлмаган «Каунтерпарт консорциум» ташкилоти ўртасида яқинда тузилган ҳамкорлик тўғрисидаги шартнома ҳам шу мақсадга қаратилган. Бу ташкилот фаолияти, хусусан, турли мамлакатларда, жумладан Марказий Осиё давлатларида ҳам демократик жамоатчилик ҳаракатларини қўллаб-қувватлаш билан боғлиқ.

Тошкентда республика барча вилоятлари ёшлар етакчилари учун биргаликда семинар ўтказилиши мазкур шартномани амалга оширишни дастлабки натижаси бўлди. Семинар мавзуси ёшлар ташкилотларининг жамиятни демократизациялаш жараёнидаги иштироки, давлат тузилмалари билан ўзаро ҳамкорлик қилишнинг самарали йўлларини қидирищдан иборат эди.

Машғулот давомида йигит ва қизлар хориждаги ҳукуматга қарашли бўлмаган бирлашмалар фаолияти билан танишди. Семинарда Ўзбекистонда демократик жамият қуриш жараёнида ёшларга катта ўрин ажратилаётгани таъкидланди. Шунинг учун ҳам мамлакатдаги мавжуд янги шароитни ҳисобга олган ҳолда ёш авлодни тарбиялашнинг аҳамияти жуда улкандир. Бу тарбия маънавиятга, умуминсоний қадриятларга асосланиши, йигит ва қизларни бозор муносабатлари шароитидаги ҳаётга тайёрлаши лозим.

Семинар иштирокчилари ўз маҳаллий ташкилотларида ҳам шундай машғулотлар ўтказишни режалаштирдилар.

АНЖУМАНГА ҲОЗИРЛИК

Ўтмиш замонларнинг буюк алломалари жамиятнинг етуклик даражаси аёлга нисбатан муносабат билан белгиланишини таъкидлаганлар. Мустақил диёримизда хотин-қизларнинг билим олиши, ижтимоий ҳаётда фаол қатнашиши, тадбиркорлик билан шуғулланиши, энг муҳими -- оила бекаси сифатида соғлом авлодни тарбиялаши учун барча шароит яратилмоқда. Бу масалалар республикамиз раҳбарияти, юртбошимизнинг доимий диққат эътиборида. Оналик ва болаликни муҳофаза қилиш, кўп болали оилаларни ижтимоий пухта ҳимоялаш, Ватанимиз келажаги -- ҳар томонлама баркамол ёш авлодни вояга етказиш борасидаги фармону қарорлар бунинг яққол мисолидир. Бу борадаги ишларни мувофиқлаштириш учун Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси ташкил этилган, унинг раиси Бош вазир ўринбосари ҳисобланади.

Айни кунларда мазкур қўмита тарихидаги муҳим воқеа -- Ўзбекистон хотин-қизларининг биринчи конференциясига ҳозирлик кўрилмоқда. Шу муносабат билан жойларда хотин-қизлар қўмиталарининг ҳисобот йиғилишлари бўлиб ўтаётир. Унда ўтган вақт мобайнида бажарилган ишлар сарҳисоб қилиниб, хотин-қизлар қўмиталари фаолиятининг устувор йўналишлари хусусида фикр юритилмоқда. Жумладан, Сурхондарё вилояти Хотин-қизлар қўмитаси анжуманида мустақиллик шароитида хотин-қизларнинг давлат ва жамият қурилишидаги ўрни хусусидаги масала бош мавзу бўлди. Андижонда эса вилоят хотин-қизлар қўмитасининг халқ таълими ва соғлиқни сақлаш тизимида амалга ошираётган ишлари ҳақида гап борди.

Бўлиб ўтаётган анжуманларда Ўзбекистон хотин-қизларининг биринчи конференциясига делегатлар сайланмоқда.

(ЎзА).

САТРЛАРДА ЮРТ НАФАСИ

«Халқ сўзи» ва ЎзА мухбирлари хабар қилади

«БУХОРОТЕКС» ҲОМИЙЛИГИГА ОЛДИ

Бухоро шаҳридаги 24-махсус кўзи ожиз болалар мактаб-интернатига вилоят ҳокими қарори билан 60 та парта, 120 та стул, ногиронлар соғлиғини сақлаш, мақсадида юз минг сўмлик дори-дармон ажратилди.

Интернатдаги транспорт воситаларини бетўхтов юришини таъминлаш учун уларга ёқилғи ҳам берилди.

Ҳомийлар ажратган маблағнинг бир қисмига эса тиббий асбоб-ускуналар сотиб олинди. Вилоят ҳокими ташаббусини «Бухоротекс» ҳиссадорлик жамияти қўллаб-қувватлаб кўзи ожиз болалар мактаб-интернатини ўз ҳомийлигига олди.

Қўриқ Нишон туманидаги Таллимаржон шаҳарчаси шифохонаси ҳакимлари чўлқуварлар соғлиғини мунтазам назорат қилиб туришибди.

Суратда: болалар врачи Ойсанам Маматова.

Ш. ШАРОПОВ
(ЎзА) олган суратлар.

ЯНГИ ДАСТУР

Балиқчи тумани ҳокимлиги бир қанча жамғарма ва жамоат ташкилотлари билан ҳамкорликда қишлоқ маданий-маиший шароитини яхшилаш дастурини ишлаб чиқди.

Дастурга мувофиқ йил давомида 27 километрли табиий газ ҳамда 10 километрли тоза ичимлик сув тармоқларини тортиш, 33,2 минг квадрат метр уй-жой қуриб битказиш кўзда тутилган. Салкам минг квадрат метр ҳажмда савдо-сотиқ, шунингдек, умумий овқатланиш корхоналари, олтита маиший хизмат кўрсатиш корхонаси барпо этилади. Ҳар бир жамоа хўжалигида биттадан янги қишлоқ гузари очилади. Мактаб ва боғчалар, қишлоқ врачлик пунктлари барпо этишга алоҳида эътибор берилади. Мазкур тадбирларнинг барча бандлари аниқ бажарилишига эришиш мақсадида мутасадди ташкилотлар ва бу ишга бош-қош бўладиган раҳбарлар тайинланди.

ОЛИМЛАР КАШФИЁТИ

Ўзбекистон Фанлар академияси Ботаника институти олимларининг бир неча йиллик изланишлари ечимини топди.

Шоли хосилдорлигини оширадиган тропик ўсимлик -- «азолла анабена» кашф этилди. Шолипояларга сув билан бирга бостириладиган бу ўсимлик экинзорни бир текис қоплаб, сувнинг буғланишини камайтиради. Энг муҳими, ҳаводаги муаллақ азот моддасини тўплаб, тупроқни озиқлантириб туради. Бунда кимёвий ўғитлардан фойдаланишга эҳтиёж қолмайди, тупроқ таркиби яхшиланади. Натижада ҳосилдорлик 10-15 фоиз кўпаяди.

Янгилик Тошкент вилоятида ўтказилган синовда яхши самара берди.

МУНОСАБАТ

ИЙМОНГА ЭЛТУВЧИ ЙЎЛ

Январнинг ўртаси эди. Бизнинг юртимизда ҳам Рамазони шариф ойининг қутлуғ лаҳзалари кечаётган кунлар. Тонг саҳарда телефонимиз узун-узун жиринглади. Гўшакдан келаётган сал қўполроқ овозни бирдан таниёлмадим. «Кимсиз?» дейман хижолатомуз.

«Саудиядан қўнғироқ қилаяпман, Эсон-омонликми? Муаллимингман-ку, ҳа, бой бўлгур-ей, танимадинг-а? Рамазонга (ўғлининг исми, рўза ойида туғилган-да) айт, Тошкентда кутиб олсин. Сен ҳам чиққин. Умра сафаримиз эртага қарийди...»

Эртаси кун қутлуғ Жума эди. Кечқурун шом маҳали Жиддадан самолёт учиб келди. Домлани юрагимиз орзиқиб кутиб олдик. Юз-кўзларида биз сезиб-сезмаган ғаройиб бир нур бор эди.

У киши ҳаяжон ила гапира кетди: «Хайрият-э, ҳурликнинг қадрини иймон нурлари таралаётган Маккаи Мадинада туйдим. Бўлмаса, ул ёқларга бизларга йўл бўлсин. Саудияда ўзбекистонликларга алоҳида меҳр ва муҳаббат кўрсатилганлигини кўриб руҳим кўтарилди. Мезбонлар, қолаверса, юртимизнинг бир сиқим тупроғини кўзларига тўтиё айламоққа зор бўлган ватандошларимиз бизнинг мамлакатда ҳар йили Ҳаж сафарига жуда катта эътибор қаратилаётганини қувониб эътироф этдилар. Қайтаётиб, Худодан йўл сўрадим: «Илоё, юртдошларимнинг бу йилги муборак сафарлари ҳам қабул бўлсин!». Кеча эса...

Вазирлар Маҳкамасининг «Муборак Ҳаж зиёратига борувчиларга ёрдам кўрсатиш ҳақида»ги қарорини кўриб, руҳимга яна бир ёруғлик сингди. Ва шунда шўролар замонида бир қафасга ўралган халқларнинг эътиқоди қанчалар таҳқирланганлиги, бундай хайр-савобли ҳаракатлар йўлига қўйилган тўсиқларнинг сирли занжирлари нақадар қитмирлик билан «ишланган»лигининг моҳиятини англагандай бўласан киши. Чунки у маҳаллари иймон ҳам, эътиқод ҳам битта мафкурага хизмат қиларди-да.

Энди эса бошқа осмон остида яшаяпмиз. Ҳавомиз ўзгача. Руҳимизда уйғониш фасли кечаётир. Ҳақни, ўзлигимизни таний бошладик. Ҳурликнинг қадрини англаётирмиз. Шу боис ҳам ҳукуматимиз Ҳаж зиёратига катта тайёргарлик кўрилиши лозимлигини алоҳида вазифа қилиб қўйди. Бу эса ўз навбатида ҳар бир мўмин-мусулмоннинг юрагига улкан қувонч бахш этади.

Норқобил ЖАЛИЛ,
«Халқ сўзи» мухбири.

МЕЗОН -- ЖАҲОН АНДОЗАСИ

ИМКОНИЯТ БЎЛСА, ШУНЧАЛИК БЎЛАР-ДА

Ўзбекистон Республикаси Президентининг иқтидорли ёшларнинг чет элда таълим олишларини қўллаб-қувватлаш «Умид» жамғармаси бошқаруви раиси ўринбосари -- ижрочи директори Муқимжон ҚИРҒИЗБОЕВ билан суҳбат

-- Муқимжон Қирғизбоевич, дастлаб жамғарма таъсис этилишининг сабаблари, фаолият кўлами тўғрисида сўзлаб берсангиз.

-- Маълумки, биз бозор иқтисодиётига асосланган ҳуқуқий-демократик давлат, фуқаролик жамияти барпо этишни ўз олдимизга мақсад қилиб қўйганмиз. Бозор иқтисодиёти тараққиётнинг шундай усулики, у табиатан демократия ҳамда илғор технологиясиз яшай олмайди. Бундай мақсад ёки мезонларга эришиш учун эски воситалар, собиқ тузумдан мерос қолган услуб ҳамда йўриқлардан бутқул воз кечиш лозим.

Биз XXI аср остонасида турибмиз. Жамият эндиликда инсон ақл-идроки ва тафаккури маҳсули бўлган илғор фан, технология, бошқарувнинг янгича усуллари воситасида ривожланади. Бу эса ўз навбатида, жаҳон андозалари даражасидаги етук кадрлар тайёрлаш муаммосини юзага чиқармоқда. «Умид» жамғармасини ташкил этишдан кўзда тутилган асосий мақсад ҳам ана шу. Жамғарма асосан, иқтидорли ёшларни чет элга ўқишга, малака ва тажриба оширишга юбориш билан шуғулланади.

Тўғри, аксарият ёшларимиз ҳозир ҳам хорижий мамлакатларда таҳсил олишаяпти. Лекин бу тамойил ҳали оммавий тус олганича йўқ. Улар сафини янада кенгайтириш, турли соҳалар бўйича йўналтириш учун бугунги кунда ана шундай жамғармага эҳтиёж сезилаётган эди. Шу ўринда мазкур жамғарма Ўзбекистон Республикаси Президентининг жамғармаси сифатида ташкил этилганлигига ҳам алоҳида эътибор қаратмоқ керак. Зеро, бунда чуқур ҳамда ўзига хос рамзий маъно бор.

Жамғарма Президент Фармонида таъкидланган вазифалар билан бир қаторда, чет элда таҳсил олиб қайтган мутахассисларнинг меҳнат фаолияти мониторингини ҳам амалга ошириш билан шуғулланади. Бу -- улар билан доимий алоқа ўрнатилади, деган гапдир. Хориждаги талабаларимиз ўз навбатида, мамлакатимизда амалга оширилаётган ишлар, янгиликлардан мунтазам хабардор этиб турилади. Талабаларни мамлакатимизга қайтганларидан кейин мутахассисликлари бўйича ишга йўллаш ҳам бизнинг вазифамизга киради.

Республикамизда иқтидорли ёшлар жуда кўп. Лекин ота-оналарнинг ҳаммасининг ҳам фарзандларини хорижга ўқишга жўнатишга моддий имкониятлари етмайди. Ижтимоий ҳимояга муҳтож бундай истеъдодли ёшларни чет элга ўқишга юбориш жамғарманинг устувор йўналишларидан биридир.

-- «Умид» таълимнинг қайси йўналишларига кўпроқ эътибор беради?

-- Жамғарма Низомига биноан иқтидорли ёшлар асосан учта йўналиш бўйича ўқишга жўнатилади. Масалан, бакалавр даражасини олиш учун тўрт йил таҳсил олиш талаб этилади. Магистр даражасини эгаллаш учун, албатта, олий маълумотга эга бўлиш лозим. Тажриба орттириш учун эса бир йилгача муддатга ўқишга юборилади. Лекин барча йўналишлардан қатъий назар, жўнатиладиган киши ўша мамлакат тилини билиши шарт.

-- Қайси мамлакатларга ўқишга юбориш мўлжалланаяпти?

-- Ҳозирча Европа давлатлари, Америка ва Японияга.

-- Малол келмаса, таълим соҳаларини ҳам санаб ўтсангиз...

-- Жорий йил давомида ёшларни асосан еттита соҳа бўйича ўқишга юборишни мўлжаллаяпмиз. Иқтисодиёт, халқаро ҳуқуқ, информатика ва компьютерлаштириш, табиий фанлар, қишлоқ хўжалиги, экология ва сув тизимларини бошқариш ҳамда журналистика.

-- Жамғармага давлат томонидан қандай имтиёзлар берилган?

-- Фармоннинг учинчи бандида: «Жамғарма фаолиятини давлат томонидан қўллаб-қувватлаш мақсадида жамғарма солиқлар, тўловлар ва божларнинг барча турларидан озод қилинсин», дейилган. Бундан ташқари, устувор йўналишлар бўйича хорижга юборилаётган ёшлар учун Президент грантлари (ўқиш харажатлари учун мукофотлар) берилади. Уни олган талабалар таҳсил давомида ҳеч қандай моддий қийинчилик сезмайди. Бу эса уларнинг пухта билим ва тажриба олишларига катта имконият яратади.

Юртбошимиз Чехия Республикасига қилган расмий ташрифи чоғида «Озодлик» радиоси ўзбек шўъбаси ходимлари билан бўлган учрашувда: «Мана энди ёшларимиз ўзимизда ҳам, чет элларда ҳам тарбия олишаяпти. Ёшлар ўзларини кўрсатадиган пайт келди», деган эди. Ҳа, чиндан ҳам, ёшларнинг ўзини кўрсатадиган, куч-ғайратларини намоён этадиган давр келди. Улар бундай тўлақонли имкониятдан фақат унумли фойдаланишлари керак.

«Халқ сўзи» мухбири Ғафур ШЕРМУҲАММАД суҳбатлашди.

III. ТОМОРҚА — УЧ МАРТА ҲОСИЛ КАФОЛАТИ

Фарғона вилоятида кейинги йилларда аҳолига томорқа учун 17 минг гектар ер ажратиб берилгач, жами томорқалар майдони 60 минг гектарга етди. Бу ҳол ўз самарасини бераётир. Ҳозирги пайтда вилоят бўйича етиштирилаётган деҳқончилик ва чорвачилик маҳсулотларининг асосий қисми шуларнинг ҳиссасига тўғри келмоқда.

Гап шундаки, кўпгина томорқа соҳиблари йилига уч мартадан мўл ҳосил олиш мумкинлигини амалда исботламоқдалар. Ўтган йили Олтиариқ туманидаги Навоий номли жамоа хўжалиги электриги Ё. Қипчоқов ўзига қарашли 17 сотих томорқада бодринг ва узум етиштириб, 313 минг сўм даромадга эга бўлган бўлса, шу туманда яшовчи Н. Низомов ва Фурқат туманидан М. Каримов эса йил мобайнида 300 -- 400 минг сўмлик маҳсулот сотгани кимни қувонтирмайди, дейсиз?

Лекин, минг афсуски, бундай ижобий тажрибалар вилоятда томорқа муаммоси тўла ҳал этилганини билдирмайди. Томорқага ажратилган ерлардан унумли фойдаланмаслик ҳолларини кўра-била туриб, вилоят шахсий ёрдамчи хўжалик эгалари уюшмаси раҳбарлари ўз вазифаларини тўла бажармаяптилар. Айрим ташкилотлар эса ўтган йили томорқа эгаларидан харид қилган маҳсулотлари учун ҳалигача ҳақ тўлаганлари йўқ. Буни қип-қизил зўравонлик деб баҳолаш ва шунга яраша чорасини кўриш керак.

Нега деганда, одамлар ўз ҳақларини, ҳалол меҳнатлари туфайли етиштирган ризқларини ўз вақтида ололмаса, адолатга ишончи қоладими? Бундай ҳолатда уларнинг ҳафсаласи пир бўлмаслигига ким кафолат бера олади?

Шу боис шахсий хўжаликларга амалий ёрдам бериш, уларни сара уруғлик, маъданли ўғит ва кимёвий моддалар билан таъминлаш учун бутун имкониятлар ишга солиниши лозим. Бу йўлдаги таъмагирликлар ва тўрачиликка чек қўйиб, меҳнат қилмоқчи бўлган одамга шароит яратилиши зарур. Кимки ўзига тегишли сотихлардан оқилона фойдаланиб, ҳам ўзи ва оиласини боқаётган, ҳам бозорни зарур маҳсулотлар билан тўлдириш орқали жамоа, эл-юрт учун фойда келтираётган бўлса, уларга нега ажратилган томорқа ҳажмини янада кенгайтириш тўғрисида ўйламаслик керак? Ушбу масала тўғрисида Президентимиз сессияда алоҳида тўхталдики, бундан раҳбарлар тегишли хулосалар чиқариб олишлари шартдир.

ОҚ КЎНГИЛ ХАЛҚ ҲАР НАРСАГА ҚОДИР

IV. БУЮРТМАЛАР «ПОРТФЕЛИ»ГА ЭГАМИСИЗ?

Истиқлол йилларида Қува ва Риштон шаҳарларида қандолатчилик ҳамда мебель фабрикалари, Қўқонда спирт заводи, Қувасойда ойна ишлаб чиқариш цехи ва Фарғона шаҳрида «Ўзсаламан» қўшма корхонасининг ишга туширилганлиги вилоят саноатини ривожлантиришда муҳим туртки бўлди. Лекин чет эл сармоялари иштирокидаги янги-янги қўшма корхоналар ўта суст барпо этилмоқда. Вилоят ва баъзи корхоналарнинг раҳбарлари эса бу ишларни амалга оширишда жиддий камчиликларга йўл қўймоқдалар.

Устига устак, вилоятда рўйхатдан ўтган 73 қўшма корхонанинг атиги 35 таси фаолият кўрсатяпти. Бу масалада етарли назорат ва масъулият йўқлиги боис, Фарғона, Марғилон, Қўқон шаҳарлари, Тошлоқ ва Қува туманларини истисно қилганда, бошқа шаҳар ва туманларда бирорта ҳам шундай корхона маҳсулот ишлаб чиқармаётир. Кўп миқдорда пахта толаси, пилла ва бошқа қимматли хомашёлар ҳисобига ташкил этилган қўшма корхоналар ўз самарасини бериши шарт-ку, ахир!

Мавжуд саноат корхоналарида аҳвол қандай? Уларнинг аксарияти тўлиқ ишламаяпти. Хусусан, кимё, машинасозлик ва енгил саноат тизимидаги корхоналар ишлаб чиқариш қувватининг ярмидан, Марғилондаги «Хонатлас» ҳиссадорлик жамияти эса унинг атиги учдан бир қисмидан фойдаланмоқда.

САБОҚЛАР

«Маҳаллий саноат» савдо-саноат концерни тизимида жун, калава ип ва трикотаж буюмлари ишлаб чиқариш 70 фоиз, Фарғона газ аппаратлари бирлашмасида маҳсулот тайёрлаш 9 баравар (ўтган тўрт йил мобайнида), шу шаҳардаги озиқ-овқат корхоналарида сут ва гўшт ишлаб чиқариш ҳажми 3 марта (охирги уч йилда) камайганини қандай тушунмоқ керак? Сўх туманидаги «Пойабзал» ишлаб чиқариш-ҳиссадорлик жамиятида эса бир вақтлар йилига 840 минг дона маҳсулот тикилган бўлса, бугунги кунда у тўхтаб қолиш арафасида турганини-чи!

Риштон кулолчилик заводидаги аҳвол, айниқса, ўта аянчлидир. Илгари 2000 нафардан ортиқ ишчи-хизматчи ишлайдиган бу корхонада ҳозир атиги 1000 нафар киши меҳнат қилмоқда. Боз устига, маҳсулот бозори касодга учраган. Лекин шунга қарамасдан, корхона ва туман раҳбарлари аҳволни ўнглаш ҳақида қайғурмаяптилар.

Умуман, бугунги кунда вилоят саноат корхоналари омборларида 3,2 миллиард сўмлик тайёр маҳсулот қолдиғи бор. Бу, албатта, бозор талабини билмаслик, сифатсиз маҳсулотларни кўплаб ишлаб чиқариш ва корхоналарнинг буюртмалар «портфели»га эга эмаслиги натижасидир.

***

Кўриниб турибдики, вилоят хўжаликлари, корхоналари, тадбиркор ва деҳқонлари ишида кўпгина муаммолар, ҳал этилмаган камчиликлару нуқсонлар мавжуд. Бироқ Фарғона халқи -- оққўнгил, хушфеъл, изланувчан, бунёдкорлик иқтидори юксак, азалдан ҳалол меҳнатлари, бой маънавий фазилатлари билан маълум ва машҳур халқ. Бундай халқ эса ҳар нарсага қодирдир. Ишончимиз комилки, улар ана шу камчиликлардан тўғри сабоқ чиқариб олган ҳолда, меҳнатга онгли ва ижодий муносабатда бўладилар, барча муаммоларнинг ечимини топиб, Президентимиз томонидан белгилаб берилган кенг кўламли вазифаларни изчил бажара бориб, мамлакатимиз равнақини таъминлаш ишига муносиб ҳисса қўшадилар.

Икром ЎТБОСАРОВ, «Халқ сўзи» мухбири.

12 МИЛЛИОН ДАРОМАД

Сирдарё вилоятининг Боёвут туманидаги «Боёвут» ёпиқ турдаги ҳиссадорлик жамиятининг ташкил этилганига унчалик кўп вақт бўлгани йўқ. Шунга қарамасдан бугунги кунда автокорхонадаги мавжуд 50 та автобус, 12 такси ва 170 дан зиёд турли хил турдаги автомашиналар туман аҳолисига намунали хизмат кўрсатмоқда. Бундан ташқари автомобиль хизмати кўрсатиш бўйича корхона жамоаси туман пахта тозалаш корхоналари ва Сирдарё ГРЭСларини ҳам оталиққа олишган. Ўтган йилни ушбу ҳиссадорлик жамияти аъзолари соф 12 миллион даромад билан якунладилар.

СУРАТЛАРДА: 1. Агрегат цехининг моҳир чилангари Рўзибой Музаффаров;

2. Усталардан Аҳмад Тожибоев ва Виктор Просяниковлар автомобиль қисмларини таъмирдан чиқармоқда.

3. Автокорхонанинг умумий кўриниши.

Б. ТЎРАЕВ олган сурат.

ХАБАРЛАР ОҚИМИ

ПУЛЬМОНОЛОГЛАР АНЖУМАНИ

Тошкент шаҳар саломатлик марказида «Сурункали ўпка касалликларининг тарқалиши ва замонавий муолажа масалалари» мавзуида ўқув-семинар ўтказилди. Семинар Германиянинг «Берингер ингельхайм» фирмаси ҳомийлигида Ўзбекистон Соғлиқни сақлаш вазирлиги, Марказий Осиё пульмонологлар уюшмаси, республика физиатерапия ва пульмонология илмий-текшириш институти томонидан ташкил этилди.

Семинарда бу борада илғор ўқитишнинг янги услуби қўлланилди: ўпка касалликларига ташхис қўйиш ва уларни даволаш билан боғлиқ масалалар алоҳида гуруҳларда модераторлар бошчилигида муҳокама этилди. Бу эса тингловчилар фаоллигини ошириш ва кенг кўламда маълумот алмашиш имконини берди.

Республикамизнинг барча вилоятларидан қарийб икки юз нафар соҳа мутахассиси иштирок этган бу анжуманда асосий эътибор бронхиал астмани даволаш каби мураккаб масалага қаратилди.

ЯНГИ КАРВОНСАРОЙ

Буюк ипак йўлида жойлашган Бухоро қадим-қадимдан ўз бозорию карвонсаройлари билан машҳур бўлган. Шаҳарнинг 2500 йиллиги муносабати билан вилоят марказининг Ғиждувон кўчаси ва Газли катта йўли чорраҳасида бунёд этилаётган янги карвонсарой -- улгуржи савдо маркази ҳам энди ана шундай манзиллардан бири бўлади. Умумий майдони 8,5 гектардан иборат карвонсаройда 120 савдо дўкони, икки катта омборхона, савдо зали, меҳмонхона ва маиший хизмат шохобчалари қурилади.

Шуни айтиш керакки, бу улкан бозор ҳашар йўли билан, асосан хусусий фирмалар, тадбиркор ва ишбилармонлар маблағи эвазига бунёд этилмоқда. Ҳозирдаёқ элликдан ортиқ дўкон қурилиши ниҳоясига етай деб қолди.

Бозор ҳудудида мамлакатимизнинг турли шаҳар ва қишлоқлари, шунингдек, хорижий юртлардан келадиган автомашиналар тўхташ майдони қурилмоқда. Ҳадемай, турли фирмалар, тадбиркор ва ишбилармонлар хорижлик шериклар билан ҳамкорликда бу ерда сотиш учун хилма-хил молларни келтирадилар. Айни пайтда ўз маҳсулотларини хорижлик харидорларга таклиф этадилар.

(ЎзА).

ОЛИЙ МАЖЛИС ҚЎМИТАЛАРИДА

ЭҲТИЁЖ МАҲСУЛИ

Олий Мажлиснинг Қонунчилик ва суд-ҳуқуқ масалалари қўмитасида, айни пайтда, иш қизғин. Қўмита аъзолари, тегишли вазирлик ва идора вакиллари, мутахассис ҳамда олимлардан иборат таркибда тузилган ишчи гуруҳи «Фуқаролик процессуал кодекси» лойиҳаси устида иш олиб бормоқда. Биз қўмита раиси Нуриддин ИСМОИЛОВнинг мазкур кодекс лойиҳаси ҳақидаги фикр-мулоҳазалари билан қизиқдик.

-- Судлар айни пайтда фуқаролик ишлари бўйича 1963 йилда қабул қилинган ҳуқуқий ҳужжатлар асосида иш юритиб келаётганди. Энди...

-- Кечирасиз, бироз кечикилмадими?

-- Йўқ. Чунки муайян соҳага доир қонун ҳеч қачон ўз ҳолича мукаммал ва тўлақонли бўла олмайди. Аксинча ўзига яқинроқ бўлган соҳага тааллуқли қонун билан табиий равишда боғланиб кетади. Улар шу тариқа бир-бирини тўлдиради, мукаммаллаштиради.

Хабарингиз бор, Олий Мажлиснинг ўтган сессияларида фуқаролик ишлари бўйича бир қанча янги қонунлар қабул қилинди. Бу эса ўз навбатида ҳозир биз тилга олаётган «Фуқаролик процессуал кодекси»ни ҳам янгилаш, ўзгартиришга эҳтиёж туғдирди.

-- Демак, буни давр тақазоси, деб тушунмоқ керак экан-да?

-- Ҳа, шундай.

-- Унинг асосий вазифаси нималардан иборат?

-- «Фуқаролик процессуал кодекси»нинг асосий вазифаси фуқаролик ишларини судларда юритиш ҳамда фуқаролик ишлари бўйича амалга ошириладиган процессуал ҳаракатларни бажариш тартибини белгилаш, жисмоний ва юридик шахсларнинг Конституция ҳамда бошқа ҳуқуқий ҳужжатларда кафолатланган ижтимоий-сиёсий, маънавий, иқтисодий ва шахсий ҳуқуқ, эркинлик, манфаатларини ҳимоя қилиш, шунингдек, фуқаролик ишлари билан боғлиқ масалаларни тез ва адолатли ҳал этишдан иборат.

-- Ушбу кодекс устида олиб борилаётган иш яна қанча давом этиши мумкин?

-- У ишимизнинг суръатига боғлиқ. Лекин ҳозирча нолишга ўрин йўқ. «Фуқаролик процессуал кодекси» ҳажман йирик ҳуқуқий ҳужжат ҳисобланади. Лойиҳа шакли беш бўлим, 46 боб, 455 моддадан иборат. Уни Олий Мажлиснинг навбатдаги сессиясига киритишни мўлжаллаяпмиз.

«Халқ сўзи»нинг парламентдаги мухбири Исмат ХУДОЁРОВ суҳбатлашди.

ХОРИЖДАН ХАБАРЛАР

ҲИНДИХИТОЙ БЎЙЛАБ САФАР

Индонезия Президенти Сухартонинг Ҳиндихитой давлатлари -- Камбоджа, Лаос ва Мьянмага сафари бошланди.

Индонезия ҳукумати вакилининг маълум қилишича, ушбу мамлакатлар раҳбарлари билан учрашувда асосан икки томонлама савдо-иқтисодий ҳамкорлик масалалари муҳокама этилади. Музокаралар давомида Ҳиндихитой мамлакатларининг Жануби-Шарқий Осиё давлатлари уюшмасига (Асеан) аъзо бўлиш масаласи юзасидан ҳам фикрлашиб олинади, дейилади шу мавзудаги хабарда.

Франция Карлтон Интернасьонал меҳмонаси.

ХАЛҚАРО СЕССИЯ

Озарбойжон пойтахти Бокуда БМТ ҳомийлигида наркотик моддалар билан ноқонуний савдо қилиш ва уларни денгиз ҳамда қуруқликдаги чегаралардан яширин олиб ўтилишига қарши кураш муаммоларига бағишланган халқаро сессия бошланди.

Унда 22 мамлакат вакиллари иштирок этмоқда. 6 кун давом этадиган ушбу йиғинда гиёҳвандлик моддалари билан боғлиқ жиноятларга қарши курашда махсус хизмат органларининг саъй-ҳаракатларини умумлаштириш масаласи муҳокама этилади.

БИР ҚАРОРГА КЕЛИШОЛМАЯПТИ

Бангладешнинг тоғли Читтагонг туманида уч нафар полициячи «Шакти бахини» номли қуролли гуруҳ жангарилари ҳужумидан ҳалок бўлди.

Бангладеш ҳукумати вакилининг маълум қилишича, ушбу қонли воқеа ҳукумат билан «Шакти бахини» қуролли гуруҳи йўлбошчилари ўртасида ўт очишни тўхтатиш бўйича музокаралар кетаётган бир пайтда юз берган. Мазкур ташкилот аъзолари асосан Чакма қабиласи вакилларидан иборат бўлиб, уларнинг мақсади Бангладеш билан Ҳиндистон чегараси кесишган ҳудудда мухторият тузишдир. Мана, қарийб 20 йиллдирки, «Шакти бахини» босқинчилари Бангладеш ҳукумати қўшинларига қарши курашмоқда. Норасмий хабарларга қараганда, шу вақт мобайнида тахминан 20 минг киши ҳалок бўлган.

РАСМИЙ ТАШРИФ

Испания қироли Хуан Карлос расмий ташриф билан Мисрга келди.

Олий даражадаги учрашувларда икки мамлакат ўртасидаги алоқаларни кенгайтириш, Яқин Шарқдаги тинчлик жараёни ва бошқа халқаро масалалар муҳокама этилиши кутилмоқда. Испания давлат делегацияси таркибида Испания ташқи ишлар, ташқи савдо ва иқтисод вазири ҳамда кўплаб йирик ишбилармонлар бор. Ташриф давомида Миср-Испания савдо-иқтисодий семинари ҳам бўлиб ўтади.

ПРОКУРАТУРА ТАКЛИФ КИРИТДИ

Туркиянинг Истанбул шаҳри прокуратураси қўпорувчилик билан шуғулланган гуруҳ ишини кўриб чиқар экан, уларни оқлаш ҳақида таклиф киритди.

Маълумки, ўтган йилнинг январь ойида мазкур гуруҳ «Аврасия» йўловчи кемасини гаровга олган эди. Чеченистондан Россия қўшинларини олиб чиқиб кетилишини талаб қилган қўпорувчилар музокаралардан кейин ҳукуматга таслим бўлган эди. Суднинг фикрича, гуруҳ аъзоларининг ҳеч қанақа жиноий уюшмаларга алоқаси бўлмаган ва уларнинг ҳаракати қўпорувчилик ҳисобланмайди. Гуруҳга раҳбарлик қилган Муҳаммад Тоқчан эса «денгиз транспорт воситасини куч билан олиб қочганликда» айбланиши мумкин, холос.

(ЎзА).

Халқ судни фақат одамларни қоралайдиган, жазолайдиган орган деб эмас, аксинча, уларнинг ҳақ-ҳуқуқлари ва манфаатларини ҳимоя қиладиган орган деб билиши керак.

Ислом КАРИМОВ.

УЧ ОЛИМГА БИР САВОЛ

Мамлакатимиз мустақилликка эришгач, ижтимоий-сиёсий, иқтисодий, маданий-маърифий, шунингдек, ҳуқуқий мезонлар ҳам ўзгарди. Баландпарвоз иборалардан, ноҳаётий ва ноодатий тушунчалардан аста-секин йироқлашаяпмиз. Эндиликда ҳамма нарсани ўз номи билан аташ, ижтимоий ҳодисаларнинг ҳаётга, кишилар онгига чуқур кириб боришига эришишга ҳаракат қилаяпмиз. Буларнинг барчаси ҳуқуқий-демократик давлат барпо этиш йўлидаги дастлабки қадамлардир.

Маълумки, ҳуқуқий демократик давлат қуришда Конституциямиз тамал тоши ҳисобланади. Бу қомусий ҳужжатнинг 114-моддасида суд ҳокимияти ҳужжатлари барча давлат органлари, жамоат бирлашмалари, корхоналар, муассасалар, ташкилотлар, мансабдор шахслар ва фуқаролар учун мажбурий бўлиб, суд ҳокимияти ҳужжатларини бажармаслик Ўзбекистон Республикаси қонунларига мувофиқ жавобгарликни юзага келтиради, дейилади.

Хўш, суд ҳокимияти ўзи нима? У шу давргача қандай эди ва эндиликда қай йўсинда амалга оширилиши керак. Шу муносабат билан биз уч олимга мурожаат этдик ва ўз фикр-мулоҳазалари билан ўртоқлашишни сўрадик.

СУД ҲОКИМИЯТИ НИМА?

ҲАЛИМ БОБОЕВ,
Тошкент давлат юридик институтининг ректори, ҳуқуқшунослик фанлари доктори.

Демократик давлат қурилиши ҳокимиятнинг тақсимланиши назариясига асосан амалга оширилади. Давлат ҳокимияти деганда аслида ҳокимиятнинг эгасини ҳам, унинг манбаини ҳам халқ ташкил этишини биз ҳеч қачон эсдан чиқармаслигимиз керак. Зеро, ҳокимият халқники экан, уни нима учун тақсимлаш керак, деган савол туғилиши, табиий. Гап шундаки, **жамиятни идора этиши учун давлат ҳокимиятининг вазифалари турли ҳокимият тармоқларига тақсимланади: қонун чиқарувчи (парламент), ижро этувчи (ҳукумат) ва суд ҳокимиятларига бўлинади.**

Сўз суд ҳокимияти ҳақида экан, аввалом бор, суд ҳокимиятининг ўзини қандай тушуниш керак ҳамда унинг олдида турган айрим муаммолар нималардан иборат, деган саволларга жавоб бериш зарур бўлади. Суд ҳокимияти тоталитар, авторитар каби давлатларда ҳам бўлиши мумкин. Масалан, Ўзбекистонда ўз мустақиллигини қўлга киритгунга қадар ҳам (1991 й.) суд мавжуд эди. Аммо, гап шундаки, демократик давлатлардан фарқли ўлароқ, тоталитар давлатларда судлар бир қўғирчоқ органга айланган бўлади.

Давлатда қонун устуворлиги, қонунчилик ўз-ўзидан амалга ошмайди. Қонунларни ҳаётга татбиқ қилишда, уларни қўриқлашда, энг муҳими, агарда улар бузилса, тиклашда суд ҳокимиятининг мавқеи улкандир. Амалдаги қонунларни назорат қилиш, уни ҳаётга татбиқ этишни ижро ҳокимияти амалга оширади. Ана шу қонунлар ижроси даврида бузилиш содир бўлса, у ҳолда ҳуқуқни тиклаш суд томонидан амалга оширилади. Суднинг қарори, ҳукмисиз бирор-бир шахс озодликдан, мулкидан маҳрум этилиши мумкин эмас. Демократиянинг асосий қоидаларидан бири ҳам ана шундадир.

Бу ерда шуни таъкидлаш керакки, давлат, ҳуқуқ мавжуд бўлар экан, юридик ва жисмоний шахслар томонидан ҳуқуқий бузилишлар бўлиб туради. Ҳатто, ўзларини энг демократик давлат деб ҳисоблаган АҚШ, Англия, Франция ва бошқа мамлакатларда ҳам жиноятчилик, умуман ҳуқуқбузарлик бўйича муаммолар етарлидир. Зеро, суд ҳокимияти асосий ҳокимиятлар тармоғи сифатида доимо мавжуддир. Шунинг учун уни такомиллаштириш, мустаҳкамлаш жамиятни барқарорлаштириш, жиноятни камайтириш, ҳуқуқбузарликнинг олдини олиш ҳам демакдир.

Бизнинг фикримизча, бугун Ўзбекистонда суд ҳокимиятини таъминлашнинг энг муҳим жиҳати бу кадрлар масаласидир. Суд органларига кадрларни танлаб, уларни жой-жойига қўйиш борасида республикада жиддий ўзгаришлар амалга оширилди. Лекин бу соҳада ҳаммаси ҳам кўнгилдагидек, деб айтишга ҳали вақт бор.

Биринчидан, республикада ишлаб турган судьяларнинг биронтаси ҳанузгача лицензияга эга эмас. Бизнинг фикримизча, олий юридик маълумотга эга бўлган ҳар бир ҳуқуқшунос амалиётда ишлашлиги учун, энг аввало, лицензияга эга бўлиши керак. Бу тажриба ривожланган демократик давлатларда аллақачонларданоқ амалда. Хўш, лицензиянинг жорий этилиши нима беради? Биринчидан, лицензия ҳайъати имтиҳон олиш орқали мутахассисни Ўзбекистон Республикаси қонунларини қай даражада билишлигини аниқлайди. Бу эса ўз навбатида кадрларни қонунларни билиш масъулиятини оширади.

Иккинчидан, бу суд ходимларининг қай даражада иймонли, аҳлоқли эканликларини аниқлашга кўмаклашади. Сир эмас, бугун суд тизимида судья бўлиб ишлаётганлар орасида порахўрликка, таниш-билишликка мукkасидан кетганлар йўқ эмас. Иймонсиз, саводсиз одамларни суд ишларига яқинлаштириш мумкин эмас. Чунки улар инсонни озодликдан маҳрум этиш ёки этмасликни ҳал қилувчи мансабдор шахслар ҳисобланадилар.

Учинчидан, Конституцияда, **«Судлар тўғрисида»**ги қонунда судлар мустақил ва улар фақат қонунга биноан иш кўрадилар деб белгилаб қўйилганлиги ҳаммага маълум. Бироқ, судларнинг мустақиллик ваколатлари бошқа ҳокимият тармоқлари билан тенг ҳуқуқли эканлиги масалаларида ҳам баъзи бир мулоҳазалар мавжуд.

Масалан, ҳозирги кунда ҳам адлия идоралари томонидан вилоят, туман судларининг ҳисоботларини эшитиш ёки уларга айрим топшириқлар берилишини қандай изоҳлаш мумкин? Айрим раҳбарлар онгида ҳали ҳам суддан кўра адлия ёки прокуратура органларини устун қўйиш тушунчаси мавжуд. Аниқроғи, бизда суд органлари юридик нуқтаи назардан бошқа ҳокимият тармоқлари билан тенглаштирилганлигига қарамасдан амалда у ҳанузгача анча орқада қолган.

Мадомики, биз демократик ҳуқуқий давлат иморатини қураётган эканмиз, ҳар уч ҳокимият тармоғининг ўзаро мустақиллигини ва фаоллигини амалга оширмасдан туриб, ҳокимиятлар ўртасидаги мувозанатга эриша олмаймиз. Ваҳоланки, ҳокимиятлар ўртасидаги мувозанатга эришиш мамлакат сиёсий ҳаётида демократияни амалга оширишнинг асосий омилларидан биридир.

Тўртинчи муҳим масала, республикада суд соҳасидаги ислоҳотларни тўхтатмасдан давом эттириш зарур, деб ҳисоблаймиз. Гап шундаки, бизнинг давлатимиз шакл жиҳатдан унитаризм принципларига асосан ташкил топган. Суд ҳокимияти ҳам ана шу давлат шаклига биноан, яъни мураккаблашмасдан ягона тизимга келтирилса мақсадга мувофиқ бўлар эди. Бугун Ўзбекистонда учта мустақил суд: Конституциявий суд, Олий суд, Олий хўжалик суди амал қилмоқда. Уларнинг барчаси ягона олий суд таркибига киритилса, яхши бўларди. АҚШдек мураккаб федератив давлатда, масалан, умрбод сайланадиган 9 нафар олий суд мавжуддир.

Бешинчи жиҳат эса суднинг мустақиллигини таъминлаш масаласидир. Президент И. Каримов таъкидлаганидек, Ўзбекистонда ҳуқуқий ислоҳотларнинг асосий мақсади суднинг алоҳида ва мустақил ҳокимият тармоғи сифатида мавқеини қайта тиклаш лозим. Дарҳақиқат, токи суд қонунга асосан мустақил ҳукм чиқармас экан, у ҳолда суд ишларида адолат ва инсон ҳуқуқларининг ҳимоя қилиниши тўғрисида гапириш қийиндир. Ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари орасида суд етакчи мавқеда бўлиши керак. Суд бошқаларга қараб, уларнинг айтганларини ҳисобга олиб эмас, балки, қонунга биноан ҳукм чиқариши зарур.

Олтинчидан, суд ҳукмларининг ижроси масаласида ҳам ҳанузгача муаммолар сақланиб келмоқда. Ваҳоланки, суднинг ҳукми, қарорлари юридик ва жисмоний шахслар учун мажбурий характерга эга. Суд ҳукмига эътиборсизлик, унинг талабини ижро этмаслик қонунларнинг бажарилмасликларига нисбатан қаралгандек қаралиши зарур. Айниқса, бозор иқтисоди шароитида хўжалик судларининг қарорлари тўла-тўкис амалга оширилиши шарт.

Суд ҳокимияти биз учун янгилик эмас. Бизнинг аждодларимиз жуда қадим замонлардан қонун, қонунчилик, одил судлов каби масалаларга катта ҳурмат ва эътибор билан қараб келганлар. Самарқанд, Бухоро, Хива шаҳарларида масжиду мадрасаларда қонун-қоидаларни яхши билувчи олимлар, ҳуқуқшунослар кўп бўлган. Мовароуннаҳрда ўзига хос ҳуқуқий мактаблар вужудга келган. Ўз замонасининг етук ҳуқуқшунослари, қозилари бўлиб, улар ишларни шариат ва одат нормалари асосида адолатли ҳал қилганликларини тарихдан яхши биламиз. Имом Бухорий, Бурҳониддин Марғиноний кабиларнинг асарлари қозилар учун бугунги кодекслар вазифасини бажарган.

Соҳибқирон Амир Темур ва темурийлар даврида қонунчилик ва суд ҳокимияти равнақ топди. Амир Темур ўзи сиёсат, қонунчилик соҳасида ўз замонининг етук арбоби бўлишига қарамасдан барча масалаларни қонунга кўра ечишни қозиларга топширган эди.

Унинг давлатида, масалан, раъият, яъни халқ ишини кўрувчи қозилар, диний масалаларга тегишли алоҳида қозилар ва ҳарбийлар масалаларига доир ишларни кўрувчи қозилар бўлган. Мусулмон ҳуқуқида қози дегани «ҳал қилувчи», «ҳукм чиқарувчи» деган маънони англатади. Амир Темур қозиларга адолат билан иш кўришни, ҳар бир жиноят учун бир жазо тайинлаш зарурлигини айтган. Бошқача қилиб айтганда, жазо жиноятга яраша белгиланиши, энг муҳими, у адолатли бўлиши зарур бўлган. «Тузуклар»да шундай сўзлар битилган: «Агар бирор кимсанинг гуноҳи исботлангандан сўнг ундан жарима олсалар, бошқа яна дарра билан урмасинлар. Агар дарра уриш билан жазоласалар, ундан жарима олмасинлар». Бунга ўхшаш мисолларни шариатдан, ҳадисдан ва бошқа манбалардан жуда кўплаб келтирсак бўлади. Шундай экан, биз Ўзбекистонда одил судловни амалга оширишимизда унутилган ана шу каби маънавий илдизларимизга эътибор бериб, ўрганишимиз ва уларга асосланган ҳолда суд ҳокимиятини ривожлантиришимиз зарур, деб ҳисоблаймиз.

ОЗОД ҲУСАНОВ,
юридик фанлари доктори.

Ҳуқуқий давлатнинг муҳим шартларидан бири, ҳокимият бўлиниши принципининг ўрнатилиши ва амал қилишидир.

Бу принцип натижасида ҳокимиятнинг уч мустақил тармоғи вужудга келтирилади ва уларнинг фаолият кўрсатишига имконият яратилади. Ҳокимиятнинг уч мустақил тармоғи ичида суд ҳокимияти бўлиб, унинг ўз ўрни, мавқеи, вазифаси мавжуд. Мустақил суд ҳокимиятини шакллантириш, холилигини таъминлаш ҳуқуқий давлат талабларидан келиб чиқади.

Ҳозирги кунда Ўзбекистонда, суд ҳокимиятини шакллантириш, суд тизимини такомиллаштириш борасида сезиларли ишлар амалга оширилди. Суд ҳокимиятининг мустақиллигини таъминловчи ҳуқуқий асослар яратилди. Конституциянинг XXII боби, «Судлар тўғрисида», «Конституциявий суд тўғрисида»ги қонунлар шулар жумласидандир.

Ўзбекистонда суд ҳокимиятини амалга оширувчи органлар тизими ҳам бошқа давлатлардан ўзгача белгиланди. Масалан, АҚШда у ягона Олий суд томонидан бошқариладиган суд маҳкамаларидан иборат бўлса, Ўзбекистонда суд ҳокимиятининг бирбиридан мустақил уч турдаги суд органлари амалга оширади, булар: Ўзбекистон Республикасининг Конституциявий суди, Олий суд ва унинг тузилмалари, хўжалик судлари. Бу уч турдаги суд органларининг вазифа ва ваколатлари турличадир.

Суд органларининг мустақиллиги, ҳар қандай органлардан холилигига эришиш анча мушкул. Бунинг учун кўпгина ташкилий-тарбиявий ишларни амалга ошириш, фуқаролар, суд ходимлари, бошқа давлат ҳокимияти органлари ходимлари тафаккурини ўзгартиришга эришиш зарур. Шунинг учун суд ислоҳоти кун тартибида доимо долзарб масала бўлиб қолади.

Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг VI сессиясида ҳозирги босқичда демократик ислоҳотларни чуқурлаштиришнинг муҳим вазифалари қаторида суд ислоҳоти масаласига алоҳида эътибор қаратилиши бежиз эмас. Чунки суд бир томондан демократиянинг муҳим институти бўлса, иккинчи томондан демократиянинг кафолати, ҳимоя воситаси ҳамдир.

Суд органларининг фуқаролар ҳақ-ҳуқуқини ҳимоя қилишдаги роли беқиёс. Суд фуқароларнинг ҳақ-ҳуқуқини бошқа фуқаролар томонидан бузилишини муҳофаза этибгина қолмасдан, фуқаролар ҳақ-ҳуқуқини ҳар қандай ҳатто давлат, давлат тузулмалари, жамоат бирлашмалари тажовузидан ҳам ҳимоя қилувчи ташкилот, энг ишончли нажотдир. Ривожланган мамлакатларда демократия ғалаба қилган экан, бунда суд ҳокимияти ҳал қилувчи роль ўйнаган. АҚШ Олий судининг 1930--1941 йиллардаги бош судяси Чарлз Хьюиссеснинг «Суд тизими бизнинг озодлигимиз ва мол-мулкимизни Конституция паноҳида ҳимояловчи кучдир» -- деган сўзлари суд ҳокимиятининг жамиятда тутган ўрнига тўла баҳо бера олади.

Ўзбекистон Республикасида инсон манфаатларини юқори даражага кўтариш вазифа қилиб қўйилган экан, бунда суд ҳокимияти муҳим роль ўйнаши зарур. Собиқ совет тузумида суд жазоловчи, жорий тузумни ҳимоя қилувчи орган сифатида мавжуд бўлиб келди. Бу нарса кишилар онгига кучли ўрнашиб қолган.

Ҳозир суднинг вазифаси тубдан ўзгарди, у энди фуқароларнинг манфаатини ҳимоя қилувчи органга айланмоқда. Бунга тўла эришиш учун энг аввало, суд ҳокимиятини амалга оширувчи суд органларининг бошқа ҳокимият тузилмаларидан мустақиллигини қоғозда эмас, амалда таъминлаш зарур. Бунда суд органлари кадрлари малакасининг юқори даражада бўлишига эришиш, уларнинг маънавиятини кўтариш, фақат қонунга итоат этишга эришиш лозим. Судларнинг мустақиллигини таъминлашда шахсларни, раҳбар ходимларни ҳам қонун устунлигини сўзсиз тан олиш даражасига етказиш муҳим масаладир.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Олий Мажлиснинг VI сессиясида суд ҳокимиятини кучайтириш, судларнинг мустақиллигини таъминлашда зарур ҳисобланган бешта муҳим масалани алоҳида ажратиб кўрсатди. Булар халқ маслаҳатчилари тизимини такомиллаштириш; судларнинг таркибини тўлдириш ва сифат жиҳатдан яхшилаш; алоҳида ишларни кўрувчи махсус судларни тузиш; суд қарорларини ижро этиш тизимини қайтадан ташкил қилиш; ҳар бир қарорни сўзсиз ва ўз вақтида бажарилишини таъминлаш имкониятини берувчи механизмни барпо этиш; судларни жойлардаги давлат ҳокимиятининг бошқа тузилма ва идоралари (ҳокимлар, прокуратура органлари) билан ўзаро муносабатини қонун асосида ташкил қилиш; адвокатлар тизими мавқеини кўтариб, уларнинг иштирокини жаҳон демократик мамлакатларидаги даражага етказишдир.

Ҳозирнинг ўзида шу кўрсатмаларни бажариш учун амалий қадамлар қўйилди, бунга «Адвокатура тўғрисида»ги Қонуннинг қабул қилиниши ва Ўзбекистон Президентининг хўжалик судлари қарорларининг ижросини таъминлашга қаратилган фармонини кўрсатиш мумкин.

Мустақиллик натижасида мамлакатимизда ўзбек миллий давлатчилиги анъаналарига амал қилинган ҳолда ҳоким лавозими жорий қилинган эди. Улар ҳозирги кунда муваффақиятли ишлаб турибди, ҳокимлар билан суд органларининг ўзаро муносабати амалдаги қонунчилигимизда белгиланган. Лекин ҳаётда улар ўртасида тўғри муносабат ўрнатилди, деб айтиб бўлмайди. Айрим ҳолларда ҳокимларнинг судларни ўзига бўйсинувчи орган, ўзининг бир бўлинмаси деб қараши, судларга кўрсатмалар бериши ҳоллари учраб туради. Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисидаги қонунда ҳоким қарори устидан судга шикоят қилиш мумкинлиги, ҳокимнинг қонунсиз қарорларини суд бекор қилиш ҳуқуқи белгиланган. Лекин тажрибада бундай ҳол деярли учрамайди. Чунки судлар ҳозирги ҳокимларнинг қарорини бекор қилишга журъат этолмаяпти.

Яна бир масала. 1995 йил 30 августда «Фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини бузадиган хатти-ҳаракатлар ва қарорлар устидан судга шикоят қилиш тўғрисида» Қонун қабул қилинган эди. Бу қонун фуқароларнинг ҳақ-ҳуқуқини энг таъсирчан восита -- суд орқали ҳимоя қилишни назарда тутади. Лекин ҳозирги кунда бу қонун тўла ишламаётганлиги хусусида фикрлар мавжуд.

Қонуннинг ишламаётганлиги сабабларидан бири ҳам, бизнинг фикримизча, судлардаги журъатсизлик, бошқа ҳокимият органлари билан муносабатини бузмасликка интилиш, суд имкониятларидан тўла фойдалана билмасликдир. Бу эса суднинг мустақиллигига, обрўсига путур етказади.

Юқоридагилардан кўриниб турибдики, суднинг мустақиллиги зарурий нарса, унга, албатта, эришиш лозим, бунинг учун кўпгина тадбирларни амалга ошириш керак.

МИРЗОҲИД УМАРОВ,
Ўзбекистон Олий хўжалик суди раисининг ўринбосари.

Суд юрисдикциясининг кенгайиши жамиятда суд ҳокимиятини мустаҳкамлашга қаратилган биринчи қадам ҳисобланса, суд мустақиллигига риоя этиш тамойилининг қатъий амал қилиши иккинчи муҳим қадам бўлди. Судлар аҳамиятини ошириш қонунларни яратиш асосидагина эмас, балки жамиятнинг судга нисбатан бўлган муносабати асосида амалга оширилади. Мустақил бўлган ва одилона сиёсат юргизилаётган давлатдагина бундай янгиланишлар рўй бериши муқаррар. Кейинги вақтда давлатимиз раҳбари ва ҳукуматимиз томонидан республикамиз хўжалик судлари фаолияти ва таркибига жиддий аҳамият берилди.

Президентимиз И. Каримовнинг Ўзбекистон Республикаси хўжалик суди тизимида Тошкент шаҳри хўжалик судини ташкил этиш ҳамда Ўзбекистон Республикаси Олий хўжалик суди, Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар хўжалик судларининг таркибини такомиллаштириш тўғрисидаги фармони хўжалик муносабатлари соҳасидаги қонунчиликни янада мустаҳкамлаш, ислоҳотлар жараёнини чуқурлаштириш, хўжалик судлари ролини оширишда муҳим ўрин эгаллади.

Бу чора-тадбирлар белгиланишининг асосий сабаби кейинги пайтда хўжалик судлари томонидан кўрилаётган низоли ишларнинг миқдори ва ҳажми бир неча баробар ўсишидир. Масалан, 1996 йилда республика хўжалик судларида 11 мингдан ошиқ низоли иш кўрилди. Уларнинг 9 мингдан кўпроғи шартномаларни ўз вақтида бажармаганлик оқибатида келиб чиққан. Бу ишлар юзасидан 4 миллиард сўмдан ошиқ маблағ ундирилган. Айбдор томонлар давлат бюджетига 500 млн. сўм миқдорида давлат божи ва жарима тўлашди. Мазкур кўрсаткичлар 1995 йилга қараганда 2 баробардан ортиқдир. Аммо хўжалик судлари томонидан чиқарилган қарорлар ва ҳал қилув қарорларининг ижроси суст кечмоқда. Айрим ҳолларда эътиборсиз қолдириляпти. Бунинг олдини олиш ва судларнинг обрўсини ошириш мақсадида суд ижрочиси мансаби ташкил этилди. 1997 йилнинг 5 февралида эса Ўзбекистон Республикаси Президентининг хўжалик судларининг қарорларини тегишлича ижро этилиши учун давлат идораларининг, мулкчилик шаклларидан қатъий назар, корхоналарнинг, муассасалар ва ташкилотларнинг ҳамда улардаги мансабдор шахсларнинг жавобгарлигини ошириш мақсадида «Хўжалик судларининг қарорлари ижросини таъминлашга оид чора-тадбирлар тўғрисида»ги Фармони қабул қилинди. Унда суд қарорларининг ўз вақтидаги ижроси ва тегишлича ижро этилишини таъминлаш учун республика хўжалик судларига, Давлат солиқ қўмитасига, Марказий банкка, Ички ишлар вазирлиги ва прокуратура идоралари зиммасига аниқ вазифалар юклатилди.

Суд мустақиллигини таъминлайдиган ягона мезон -- бу адолатли қарор чиқариш ва унинг ўз вақтида ижро этилишидир. Бунинг учун судга, ё судьяга четдан, яъни бирон бир ташкилот ёки шахс орқали тазйиқ ўтказилмаслиги шарт. Собиқ советлар тузуми даврида судга ташқаридан тазйиқ ва таъсир ўтказиш кучли эди. Суднинг қарорлари ўзгартирилар, ижроси атайлаб узоқ муддатга кечиктириларди. Энди бундай ҳолларга чек қўйилди. Бироқ суд ҳокимиятининг қайсидир маънода кимгадир тобе бўлмаслиги, унинг мустақиллигини тўла-тўкис мустаҳкамлаш учун, аввало давлат бюджети ҳисобидан тўғридан-тўғри моддий маблағ билан таъминлашни йўлга қўйиш зарур. Шундагина у қайсидир жиҳати билан қарам бўлиш юкидан озод бўлади. Ҳуқуқи топталган ҳар қандай шахснинг ишини мустақил суд ҳокимиятигина ошкора ва одилона ҳимоя қилиши мумкин. Шу сабабли суд ҳокимиятининг асос бўлувчи тамойили унинг мустақиллиги ҳисобланади. Суд ўз табиатига, қанақадир бошқа ҳокимиятга боғлиқ эмаслигига, ваколатлилиги ва обрў-эътиборига кўра инсоният ҳуқуқий тафаккурининг олий ютуғи ҳисобланади.

Суд қарорларининг ижросини сўзсиз таъминлаш борасида Ўзбекистон Республикаси Олий суди ва Олий хўжалик суди томонидан муҳим ишлар олиб борилмоқда. 1996 йил декабрь ойида бўлиб ўтган қўшма пленумда Ўзбекистон Республикасида суд ҳокимиятини амалга ошириш масаласи кўрилди. Пленумда судларнинг мустақиллигини таъминлаш юзасидан аниқ тушунтиришлар берилди. Жумладан:

-- давлат ҳокимиятининг ҳеч бир институти одил судловни амалга ошириш билан боғлиқ бўлмаган мажбуриятни судга юклашга ҳақли эмас;

-- суд иши бўйича бирор-бир қарор қабул қилганлиги муносабати билан судьядан тушунтириш талаб қилишга ҳеч кимнинг ҳаққи йўқ;

-- мансабдор шахсларга у ёки бу ишни кўриб чиқишга оид тавсиялар берилиши мумкин эмас;

-- судларнинг шикоят ва аризаларни кўриб чиқиши устидан давлат идоралари, жамоат бирлашмалари ва ташкилотлари ҳамда бошқа муассасалар томонидан назорат қилиниши қонун ва Конституцияда назарда тутилмаган.

Суд қарорлари устидан шикоят қилишга ваколатли бўлган шахслар доираси ва шикоятларни кўриб чиқиш тартиби мамлакатнинг амалдаги процессуал қонунчилиги билан қатъий белгиланган;

-- маслаҳат хоналарида судьяларнинг бетарафлиги ва холислиги улар мустақиллигининг муҳим кафолати ҳисобланади. Судьялар ишларни тарафларнинг вакиллари билан, шунингдек, бошқа шахслар билан муҳокама қилиши судьяларнинг бетарафлигига шубҳа уйғотади ва шу сабабли бунга йўл қўйиб бўлмайди. Судья фақат маслаҳат хонасида ишни муҳокама қилишда қатнашади;

-- Ўзбекистон Республикасининг туман (шаҳар) судлари юқори турувчи судларга фақат процессуал жиҳатдан бўйсунади, туман (шаҳар), вилоят судларининг судьялари ушбу судларнинг раисларига, Олий суд судьялари эса -- Олий суд раисига, унинг ўринбосарларига фақат ишни ташкил этиш масалалари бўйича бўйсунадилар.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 134-моддасига биноан одил судловни умуминсоний принципларга асосан амалга ошириш жамиятда суднинг аҳамиятини оширишга нисбатан бўлган муҳим йўналишдир. Ушбу принципларга мувофиқ инсон, унинг ҳаёти, эркинлиги, қадр-қиммати ва бошқа ҳуқуқлари олий қадрият ҳисобланади.

«Халқ сўзи» мухбири Эсирган БОЛИЕВ тайёрлади.

САҲРОЛАР — БОЙЛИГИМИЗ

Республика Фан ва техника давлат қўмитасида Марказий Осиёдаги саҳроларнинг табиий ресурсларини ўрганиш, уларни асраш ва улардан оқилона фойдаланиш мақсадида халқаро илмий-техник дастурни тузишга бағишланган кенгаш бўлди. Унда Ўзбекистон, АҚШ ва Франция олимлари, шунингдек, «Ўзбектуризм» миллий компанияси ҳамда Германиянинг «Сименс» фирмаси вакиллари иштирок этди.

Марказий Осиё ҳудудида миллионлаб гектар майдонни эгаллаган саҳролар жуда катта иқтисодий имкониятга эгадир, деди Ўзбекистон Фан ва техника давлат қўмитаси раиси, академик Пўлат Ҳабибуллаев, кенгашни очиш чоғида. Бу ерда газ, нефть, олтин ва бошқа фойдали қазилмаларнинг конлари топилган ва улардан фойдаланилмоқда. Марказий Осиё саҳроларининг ўзига хос табиий шароити бутун дунёга машҳур бўлган қоракўлчиликни ривожлантиришга имкон беради. Бундан ташқари, саҳролар ноёб ва хилма-хил ҳайвонот ва наботот оламига эгалиги билан фарқ қилади.

Минтақа ҳудудидаги саҳролар бундан деярли 4 минг йил муқаддам вужудга кела бошлаган. Бироқ, XX асрнинг иккинчи ярмида бошланган кенг миқёсли антропоген ва техноген таъсир айрим зоналарнинг ўзгаришига олиб келди. Иттифоқнинг шўрланиш жараёни кескин ошиб, ер юзасидаги ва ер ости сувларининг сифати ёмонлашмоқда. Табиий муҳитнинг бузилиши натижасида ўсимлик ва ҳайвонларнинг кўп турлари йўқ бўлиб кетмоқда.

Ўзбекистон Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг саҳролар кенгайишига қарши кураш конвенциясига қўшилган ва саҳро минтақаларининг барқарор ривожланишига эришиш мажбуриятини олган, дейилди кенгашда. Ерларнинг унумдорлигини ошириш, саҳроларнинг ер ва сув ресурсларини тиклаш, асраш ва улардан оқилона фойдаланишга доир фаолият кенгайиб бормоқда. Турли мамлакатлар олимлари, иқтисодчилари, ишлаб чиқариш ходимлари ҳамкорлик қилса, бу долзарб вазифаларни янада муваффақиятли ҳал этиш мумкин. Масалан, Римдаги қум босган ерлар бўйича халқаро марказ билан, АҚШ ва Франциянинг таниқли саҳрошунос олимлари билан алоқа ўрнатилди. Анжуманда мувофиқлаштирувчи илмий кенгаш тузилди. Бу кенгаш Марказий Осиё саҳроларининг табиий ресурсларини ўрганиш, уларни асраш ҳамда улардан оқилона фойдаланиш, бу халқаро илмий-техник дастурга кирадиган лойиҳаларни ишлаб чиқиш, кейинчалик эса, бу лойиҳаларнинг амалга оширилишини назорат қилиш билан шуғулланади. Ўзбекистон Фан ва техника давлат қўмитаси раиси академик П. Ҳабибуллаев кенгаш раиси этиб сайланди.

-- Бу дастурнинг амалга оширилиши инсон ва унинг имконияти даражасидаги табиий муҳитнинг ўзаро муносабатларини бирбирига уйғунлаштирадиган аниқ-равшан амалий, илмий асосланган тадбирларни амалга ошириш имконини беради, -- деди мувофиқлаштирувчи илмий кенгаш ҳамраиси, АҚШнинг Жоржия штатидаги университет профессори Клентон Блэк. -- Саҳролар катта бойликдир. Уларнинг имкониятларидан ўз манфаатларимизни кўзлаб фойдалана оламиз. Ер ости бойликларидан фойдаланиш, чорвачилик ва туризмни ривожлантириш -- эҳтимол тутилган йўналишлардан бир нечтаси, холос. Бироқ, иқтисодий фаолият экология тизимининг мувозанатини бузмаслиги керак. Ўзбекистон мутахассисларининг саҳроларни «соғломлаштириш» тажрибаси салмоқлидир. Бу тажрибага бошқа мамлакат олимларининг Монголия ва Хитой саҳроларига экспедицияси чоғида ишлаб чиқилган услубият қўшилса, улардан Марказий Осиёда ҳам муваффақиятли фойдаланиш мумкин. Биз мазкур мавзу юзасидан Тошкентда халқаро семинар ўтказишга қарор қилдик. Семинарда Марказий Осиё минтақасидаги саҳролар бойликларини асраш ва улардан оқилона фойдаланишнинг энг мақбул усулларини танлаб олишни назарда тутяпмиз.

А. ИВАНОВА,
ЎзА мухбири.

БАДИИЙ АКАДЕМИЯ:

ЭЗГУЛИККА ДАЪВАТ

Иккинчи мақола

Газетамизнинг ўтган сонида Ўзбекистон тасвирий санъати тарихидаги маълуму машҳур мактаблар, нафис санъат академиялари хусусида Н. Ойдиновнинг мақоласини ўқиган эдингиз. Муаллифнинг навбатдаги мақоласида Ўзбекистонда Бадиий академия ташкил қилиш ҳақидаги Фармон рассом, ҳайкалтарош, амалий безак ва дизайн санъати усталари фаолияти, шунингдек, тасвирий ва амалий санъат соҳасининг ривожланишига қандай имкониятлар очиб бериши хусусида сўз боради.

Илм -- инсон муаммосини ҳал қилиш йўлидаги биринчи босқич, аҳлоқ -- иккинчи босқич. Санъат—энг хуфя, энг ардоқли қатламга етиб боришга уринишдир.

Хосе ОРТЕГА-И-ГАССЕТ.

Аждодларимиз азалдан гўзаллик шайдоси бўлиб келганлар. Шу боис устоз мусаввирлар, хаттоту наққошлар томонидан яратилган бебаҳо ноёб санъат асарлари бутун жаҳон аҳлини ўзига ром этиб келмоқда.

«Ҳаётда ўз кўшиғини топа олган, уни қайтарилмас оҳангда кўпчиликка манзур қилиб куйлай олган санъаткорни бахтли деса бўлади», деган эди академик рассом Ўрол Тансиқбоев.

Республикамиз Президентининг Ўзбекистон Бадиий академиясини ташкил қилиш ҳақидаги Фармони рассом, ҳайкалтарош, дизайн санъати усталарига чинакам ижодий имконият йўлларини топишга шароит яратиб беради.

Хиёбонлар, кўчалар, истироҳат боғлари, ҳашаматли бинолар барча-барчасини безатиш рассом, ҳайкалтарош, дизайн усталаридан машаққатли ижодий меҳнатни талаб этади. Ҳар бир жойда, ишда, уйда хоналаримизнинг шинамлиги, китоб, газета-журналларнинг гўзал тасвирлар билан янада ўқишли чиқиши, ҳатто бозорлар, савдо дўконларидаги харид қилинадиган ҳар бир буюм ва жиҳозларнинг безакрим, рангбаранглиги, этикеткаларни нафис кўринишларда чиқишини таъминлаш бу касб соҳибларидан маҳорат талаб этади. Газмоллар, кундалик либосларнинг шакли шамойили, кўрки рассомларимиз меҳнати эвазига юзага чиқади.

Дарҳақиқат, Республикамиз Президенти И. Каримовнинг, «Маънавият жуда нозик тарбиявий соҳа. Буни ўзибўларчиликка ташлаб қўйиб бўлмайди», -- деган фикрлари маданиятнинг ҳар бир соҳасига, жумладан, тасвирий ва амалий санъатларга безатиш билан боғлиқ соҳаларга ҳам тегишлидир.

Тасвирий санъат, аввало, табиатдан, одамлар характеридан, қолаверса, миллатнинг этник келиб чиқиши, руҳий кечинмалари билан юзага келадиган ижодий соҳа ҳисобланади. Ҳар бир халқ у бошқа халқлардан қанчалик таъсирланган ёки таъсир ўтказган бўлмасин, тасвирий санъат бобида ўз хусусияти, услублари ва ўзига хос маънавий оламини сақлаб қолади. Фармон айнан шу борада миллий тасвирий санъатимизга хос анъаналарни тиклаш билан бирга замон талабига мос, замонавий ўзбек тасвирий санъат мактабининг маънавий қиёфасини тўлатўкис шакллантириш учун ижодий изланишларга чорлайди.

Айниқса, «Халқаро ижодий, илмий алоқаларни мустаҳкамлаш, Ўзбекистонда ва хорижда кенг кўргазма фаолияти орқали ўзбек миллий санъати ютуқларини дунё жамоатчилигига танитиш, симпозиумлар ва бошқа анжуманлар ўтказиш» кабиларнинг Фармонда таъкидланиши тасвирий санъатимизда миллатимиз руҳиятига хос фазилатларни юзага чиқиши, дунёга танитиш йўлида ишончли имкониятдир. Бу

соҳа ижод аҳлига бугун очилган йўл Ўзбекистоннинг миллий тикланиши билан боғлиқ равишда тасвирий санъат борасида ҳам янги-янги асарлар юзага келишига асос бўлади. Дарҳақиқат, Фармон рассом, ҳайкалтарош, амалий безак ва дизайн санъати усталарининг изланишлари, ижодий парвозларига, қолаверса, кўпчилик англаб етмаган бу санъатнинг нозик қирраларини тарғиб-ташвиқ этишга, тасвирий санъат вакиллари мустақил ватанимизнинг эркин ижодкори сифатида шаклланишларига кенг йўллар очиб беради.

Табиийки, энлилика музейлар, кўргазма залларида барча рассом, ҳайкалтарош, дизайн санъати усталари ўз асарларини мунтазам ва кенг кўламда намойиш этиш имкониятига эга бўладилар. Буюк Соҳибқирон Амир Темур таваллудининг 660 йиллиги арафасида Тошкент шаҳрида ташкил топган улкан, ҳашаматли Темурийлар тарихи давлат музейи бу борада ибратли иш бўлди. Музейда тасвирланган маҳобатли миниатюра санъати намунасининг ўзи Ўзбекистон тасвирий санъатини бойитибгина қолмасдан, маданиятимиз тарихига алоҳида бир янгилик бўлиб ҳам кирди. Албатта, бу ҳашаматли масканда Ўзбекистоннинг бир қанча забардаст мусаввирлари, хаттот, наққош, ганчкор, ёғоч ўймакорлари ва бошқа усталарнинг қалб ҳарорати муҳрланган.

Келажакда Самарқанд, Бухоро, Хива каби қадимий шаҳарларда ҳам шундай нафосат масканлари қад кўтаришига ишончимиз комил.

Мустақиллик туфайли буюк бобомиз Амир Темур образини яратиш борасида кўплаб рассомлар, ҳайкалтарошлар астойдил ижод қилишди. Булардан М. Набиев, И. Жабборов, Ж. Умарбеков, Р. Чориев, А. Икромжонов ва бошқа санъат аҳлларини мисол келтириш мумкин. Айниқса, Ўзбекистон халқ рассоми, профессор Малик Набиев ишлаган Амир Темур портрети диққатга сазовордир.

Тарихий шахслар портрети борасида узоқ йиллар давомидаги ижодий тажриба, билим ва малакалар эвазига юзага келган Малик Набиевнинг «Соҳибқирон» сиймоси жамланган портретида такрорланмас образни кўрамиз.

Амалий безак санъати тарихи инсониятнинг жуда қадим замонлардаги фаолияти билан боғлиқ. Хусусан бу соҳа ватанимиз ҳудудида турли даврларда, жумладан IX -- XIII -- XV асрларда, кейинчалик XVII -- XIX асрларда кенг тараққий этган. Ана шу тараққиётнинг ёрқин аломатлари инсон учун зарур бўлган меъморчилик обидалари, буюм ва ашёларга берилган бадиий сайқалларда кўринади.

Дизайн санъатининг тарихи эса бевосита ана шу буюмлардаги шакл ва сайқал бериш маъносидан келиб чиқади десак ўринлидир. Ана шундай буюм ва нарсаларнинг шаклу-шамойилларини турфа кўринишда яратиш ўзига хос ижодий изланиш ҳисобланади. Дарҳақиқат, дизайн санъати ҳам амалий безак ва ҳунармандчилик санъати тарихий тараққиёти давомида шаклланган ва мустақил соҳа сифатида тан олинган.

«Дизайн» ибораси бизга яқин-орадан бери истеъмолга кириб келганини ҳисобга олсак бу иборада мужассам бўлган тушунча асосан Европада урф бўлганини англаймиз. Дизайн ўз-ўзича асосан уй, жамоат жойлари, клублар ва бошқаларнинг жиҳозланиши ва улардаги жиҳозларнинг янги-янги кўринишлари, гўзаллигини таъминлашга қаратилган санъат соҳасидир. Бугунги кунда биз турмуш тарзимизни дизайнсиз тасаввур эта олмаймиз.

Ўзбек халқи қадимдан рўзғор тутиш, уй-жойни ҳар хил жиҳозлар -- сандиқлар, безакли кутилар, хонтахталар, токча ва тахмонлар билан жиҳозлаган. Бу урфу одатлар ўзининг шинам ва қулайлиги билан такомиллашган тарзда сақланиб келаётир. Шунинг учун ўзбек халқимизнинг қадимдан, бугунги тил билан айтганда, дизайн санъатига ишқибозлигини кўрсатади. Бу соҳа мутахассисларининг ҳозирги пайтдаги вазифаси миллий дизайнга хос бўлган хусусиятларни замонавий ютуқлар билан уйғунлаштирган ҳолда унинг тараққиётига ҳисса қўшишдан иборатдир. Шу маънода ҳам Бадиий академиянинг ташкил этилиши айни кўнгилдагидек иш бўлди.

Рассомларимиз табиат оламидаги турфа шакллар, буёқлар сирларини излаб, тарихий воқеалар, буюк сиймолар, шунингдек замондошлар образларини яратиш борасида изланишиб, санъатнинг сирли-сеҳрли қирраларини топишга муштоқ бўладилар. Маҳорат малакасига эга бўлган санъаткорнинг композицияларидаги ўз баҳосини олади, қадр-қимматини топади.

Санъат сеҳр кучи билан одамларга қувонч улашади. Ана шу жиҳатлар халқлар ўртасидаги дўстлик ва тинчликни боғлаб турувчи рамзий белгиларга айланади.

Норсаид ОЙДИНОВ,
Низомий номидаги Тошкент Давлат педагогика институти докторанти.

Олтиариқ туманидаги «Зилола» ашула ва рақс халқ ансамбли аъзолари айни кунларда махсус режа бўйича хўжаликларда бўлишиб, пахтакорларнинг дам олиш вақтлари кўнгилли ўтишига ўз ҳиссаларини қўшишмоқда. Ансамблнинг мусиқа раҳбари, Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Қобилжон Юсупов ижросидаги қўшиқлар, раққосалар маҳорати меҳнаткашларга манзур бўлмоқда.

Суратда: «Зилола» халқ дастаси гуруҳи аъзолари.

Тоҳиржон ҲАМРОҚУЛ олган сурат.

ҚЎШИҚ АЙТГАН ЕТАР МУРОДГА

Фарғона вилоятида 1997 йилги қўшиқ байрамига пухта ҳозирлик кўрилмоқда. Мақсад -- Ватан, она замин, истиқлол неъматлари, шонли тарих ва порлоқ келажак ҳақида муносиб қўшиқлар гулдастасини яратишдир. Кўрик танловда ҳар ким ўз қўшиғи билан қатнашиш имконига эга. Танлов ғолибларини вилоят халқ таълими, ижтимоий таъминот, маданият ишлари, мудофаа ишлари бошқармалари таъсис этган совринлар, шунингдек, «Маҳалла», «Наврўз», «Камолот», «Олтин мерос», «Амир Темур» жамғармаларининг муқофотлари кутмоқда.

-- Бу йилги қўшиқ байрамининг фарқи ўзгача бўлади, -- дейди вилоят маданият ишлари бошқармаси бошлиғи Сайдали Одилов. -- Чунки танловнинг тармоқ беллашувларида саралаб олинган мутлоқ ғолибларнинг ўзаро куч синашишдан шундан далолат бермоқда. Қолаверса, бу гал ўтган йили йўл қўйилган камчиликлар такрорланмайди. Зотан, унда қўшиқлар жанрига етарли эътибор берилмаган эди. Шундай бўлсада, талайгина яхши қўшиқлар яратилганини тан олиш лозим. Биз ана шундай қўшиқларнинг энг сарасини жамлаб «Фарғона» нашриётида «Ватан ҳақида қўшиқ» номли альбом нашр эттирдик. Бу йил танловда мақом, ҳор, фольклор, вокаль-чолғу жанрларига, ватанга муҳаббат, истиқлолга садоқат руҳидаги қўшиқларнинг мазмунига алоҳида эътибор берилади. Шу маъсадда апрелда «Ватан мадҳи» қўшиқлар ойлиги ўтказилади. Айни вақтда вилоятнинг барча ҳудудларида танловнинг илк босқичи бўлиб ўтади. Шундан кейин вилоят биринчилиги танлови бошланади.

(ЎзА).

СОҲИБҚИРОН РУҲИГА ЭҲТИРОМ

Маълумки, ўтган йили Амир Темур таваллудининг 660 йиллиги муносабати билан республикамиздаги кўпгина театрларда қатор саҳна асарлари яратилган эди.

Қувонарлиси, қардош қозоқ ва қирғиз санъаткорлари ҳам бу хайрли ишдан четда турмишади. Яқинда Ўзбекистон Маданият ишлари вазирлиги ҳамда Театр арбоблари уюшмасининг ташаббуси билан Тошкентда Соҳибқирон бобомиз ҳаёти ва фаолияти ёритилган спектаклларнинг «Наврўз-97» ҳалқаро фестивали ўтказилди. Ўтган куни эса, анжуман иштирокчилари карнай-сурнай садолари остида Ҳамза номидаги академик театрда тўпланишди. Фестивал ҳакамлари раиси, санъатшунос олим Тошпўлат Турсуновнинг таъкидлашича, намойиш этилган 14 та спектакларда Амир Темур сиймоси турли жанрларда, ҳар хил талқинларда яратилган бўлиб, уларнинг барчаси томошабинлар томонидан қизғин кутиб олинди. Эътиборли жиҳати, вилоятлар театрлари ҳам маҳорат бобида пойтахт театрларидан асло қолишмади. Бу эса республикамизда театр санъати тобора ривожланиб бораётганидан далолат беради.

Ниҳоят, фестиваль қатнашчилари орзиқиб кутган дамлар ҳам етиб келди. Ҳайъат томонидан ғолиб деб топилган ижодий жамоалар эълон қилинди. Таъсис этилган иккита учинчи ўрин шоир Абдулла Орипов достони асосида саҳналаштирилган Уш вилояти театрининг «Соҳибқирон» ҳамда Ҳамза театрида саҳналаштирилган «Соҳибқирон» спектаклларига берилди. Озарбойжон адиби Хусен Жовид томонидан бундан 70 йил бурун яратилган «Амир Темур» асари асосида Сирдарё вилояти мусиқали драма театрида саҳналаштирилган ушбу номдаги спектакль эса иккинчи ўринга муносиб деб топилди. Ҳайъат қарорига биноан биринчи ўрин очиқ қолдирилди.

Шунингдек, фестивалнинг «Энг яхши ...» қатнашчилари ҳам аниқланди. Хусусан, «Энг яхши эпизод роли учун» Қашқадарё вилояти мусиқали драма театри актёри Ҳусан Амирқулов, «Энг яхши аёл роли учун» Ҳамза номидаги Қўқон драма театри актрисаси Анора Зиёева ҳамда Каттақўрғон шаҳар театри актрисаси Мўътабар Ёриева, «Энг яхши эркак роли учун» Қорақалпоғистон Республикаси Бердақ номидаги давлат мусиқали драма театри актёри Бозорбой Узоқберганов (Амир Темур роли учун), «Энг яхши рассомлик иши учун» Аброр Ҳидоятов номидаги драма театри бош рассоми Георгий Брим, «Энг яхши режиссёрлик иши учун» Маннон Уйғур номидаги Сурхондарё вилояти мусиқали драма театри режиссёри Мансур Равшанбоев махсус диплом ҳамда пул мукофотлари билан тақдирланишди. Бундан ташқари, фестивалга хомийлик қилган мамлакатимиздаги турли вазирликлар, идоралар ва жамоат ташкилотларининг махсус таъсис этган совринлари ҳам ўз эгаларига топширилди.

...Саҳнага ўнддан зиёд актёрлар Амир Темур сиймосида шаҳдам қадамлар билан чиқиб келишди. Улар орасида навқирон актёрлар, кекса санъаткорлар ҳам бор. Қиёфалар, кўринишлар ҳам турлича. Баъзилари жанговар ҳолатда бўлишса, улардан бири ҳатто соҳибқирон бобомизни донишманд, фозил инсон сифатида саҳнада гавдалантирган. Улар орасида ёши улуғ бўлган Уш вилояти драма театри актёри Салоҳиддин Умаровнинг ўктам овози янграйди: «Биз ким, мулки Турон, амири Туркистонмиз. Биз ким, миллатларнинг энг улуғи, туркнинг бош бўғинимиз!..» Бутун зални гулдурос қарсаклар тутиб кетади. Мухлислар уларни олқишлайди. Фестивалнинг тугаши дўстлик ва санъат байрамига айланиб кетди.

Ғафур ЭШМУРОДОВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

САМО СИРЛАРИ

ДУМЛИ ЮЛДУЗЛАР

Комета -- грекча сўз бўлиб, думли юлдуз маъносини англатади. Қуёшга яқинлашган сари думлари катталашиб, ёрўғлиги ортиб, оддий кўзга ҳам бемалол кўринади.

Улар ўзларининг чиройли думлари билан самони янада гўзаллаштириб юборади. Қуёш атрофини айланиб ўтаётганида, айниқса, перигелийда, айрим тез эрувчан қисмларни майда бўлакчаларга парчаланиб, думларининг узунлиги бир неча юз минглаб бир неча миллион километргача чўзилади. Баъзи ҳолларда кометанинг бош ядро деб аталадиган қисми ҳам бир неча бўлакларга бўлиниб, майдаланиши мумкин.

Улуғ айём -- муборак Рамазон ҳайити ва кейинги кунлари ичида Хейл-Бопп кометасининг қуёш чиқиш томонида Тошкент вақти билан 5 соату 30 минутдан бошлаб Бургут юлдуз туркумининг ёруғ юлдузи Альтаирдан Оққуш юлдузлар туркуми томон кўтарилиши содир бўлди. Катталаштирадиган бинокл, кичик телескоплар ёрдамида унинг дум ва ядро бош қисмини аниқ кузатиш мумкин бўлди. Уч йилдирки, ҳар 400 ва ҳар 1000 йилларда еримизга жуда яқин келадиган кометалар пайдо бўлиб турибди. 1996 йилда Хаякутаке кометаси ҳам Еримизга жуда-жуда яқинлашган эди. Немис ҳамкасбларимизнинг ҳисоб-китобларига кўра унинг еримизга қулаб тушиш эҳтимоли ҳам йўқ эмасди. Хайрият тез- ўтиб кетди. Бу кометалар одатдан ташқари тез бўлганлиги сабабли бу ҳол юз бермади.

Кометаларнинг халқ хўжалигига фойдали томонлари ҳам бор. Жумладан, улар Қуёш атрофини айланиб ўтиб, узун думлар ҳосил қилиши ва Еримизнинг (орбитаси) йўлини кесиб ўтиши натижасида қулаб метеор ёмғирлари ҳосил бўлади. Метеорларнинг Ер атмосферасида қизиб, чўғланиб, янада майда бўлакчаларга парчаланиб, чанг, заррача ҳолида туну-кун сайёрамиз сатҳига ёғилиб туриши йил давомида катта ҳажмдаги қатламни ташкил қилади. Натижада конлардан узлуксиз қазиб олинаётган кўмир, руда ва шу каби бошқа жинслар ўрни тўлдириб борилади. Ер массасининг кескин камайиб кетишига йўл қўйилмайди.

М. ЭШМАТОВ,
ЎзФА Астрономия институтининг илмий ходими.
Э. МИРМАҲМУДОВ.

Қашқадарёнинг Қарши шаҳридан оқиб ўтадиган кичик ариқчада қад ростлаб турган кўркам «Қашқадарё соҳили» санаторияси ҳамиша гавжум. Бу ерда биратўла 90 киши ўз саломатлигини тиклайди. Мижозлар асосан шифобахш балчиқ, маъданли сув, сауна, турли ванналар ёрдамида даволанади. Сўнгги вақтларда санаторийда яхши кўрсатиш тубдан яхшиланмоқда. Шунинг учун ҳам бу ерда ҳордиқ чиқаришни истовчилар сони сезиларли даражада ошиб бормоқда.

СУРАТЛАРДА: санаторийнинг бош корпуси; ҳамшира Назира Қосимова Деҳқонобод туманидан келган бемор Турдимурод Бараковни микротўлқин ёрдамида муолажа қилмоқда.

Ш. ШАРОПОВ (ЎзА) олган суратлар.

ОИЛА УСТУНЛАРИ

ҚИРҚ МИНГ ТИЛЛО

Улуғ имомлардан бири Жаъфари Содиқ: «Битта солиҳа аёл ўз эрига етти кун хизмат қилса, Аллоҳ унинг қаршисидаги дўзахнинг етти эшигини ёпади ва жаннатнинг саккиз эшигини очади», деган эканлар. Бадоғат ёшига етиб, тўй-томошалар билан иккинчи бир хонадонга фарзанд бўлиб борган ҳар бир келин ҳордиқдаги сўзларни тўла идрок этмоғи керак бўлади.

Ўшандагина у йил ўтган сайин умр йўлдошининг энг яқин маслаҳатчиси ва сирдошига айланади.

Аёл оқила, тадбиркор бўлса ҳар қандай эрни ўз измига солиб олади. Ота-оналар, акаукалар, қариндошлар ўртасидаги нозик мунособатларни мустаҳкамлайди. Қўни-қўшнилар, маҳалла аҳли ўртасида эъзибор топади. Олтинкўл туманидаги Сувлоддуз қишлоғида истиқомат қилувчи Ойтўра опа ва Ҳайдарованни кўпдан буён яхши биламан. У кишининг умр йўлдоши Эркинжон акага бўлган эъзибори, меҳри, самимиятидан ҳайратга тушаман. Буни кўрган бошқа аёллар ҳам эрини умрининг йўлдоши, болаларимнинг отаси, илдизлари чуқур кетган чинорим, суянсам суянгудай тоғим, қалқоним деб билишади. Назаридан қолмаслик, ғазабига дучор бўлмаслик, энг муҳими, ўзидан совутиб қўймаслик учун интиладилар.

Яқинда Пахтаобод туманидаги масжидлардан бирининг имоми Жамолиддин хожи Йўлдошбой ўғли билан эр-хотин ўртасида совуқчилик тушиб, қўйди-чиқди даражасига бориб етган хонадонда бўлдик. Мақсад ўртада бир этак ўғил-қизлари бўлатуриб дастурхони бошқа, рўзғори бошқа, ҳатто икки ўртадаги болалари бошқа яшаётганларни ярашшириш, оилани тиклаб қўйиш эди. Ҳожи ер чизиб ўтирган аёлни савола тутди:

-- Сўраганнинг айби йўқ, эрингиз уйга қовоқларини осилтириб келганларича сира очилмайдилар, шундайми?

-- Кўча хандони, уй зиндони.

-- Гоҳида болаларнинг олдида сизни ҳақорат ҳам қилсалар керага?

-- Оғизларидан боди кириб, шоди чиқади.

-- Оғизга кучи етган эркак кўнгли ишга солмайди, деб ким айтади?

-- Сиз сўрамнг, мен айтмай, пахта савалагандай уради. Ҳушимдан кетиб қоламан. Муштлайдими, тепадими, билмайман. Ўзимга келиб кўзимни очсам, оғзимга сув томизиб турган бўлади.

-- Тушунарли, -- деди домла хўрсиниганича ва қаршисида жимгина қулоқ солиб ўтирган эрдан илтимос қилди:

-- Бизни ҳоли қўйсангиз, келинга икки оғиз гапим бор.

Эр чиқиб кетди.

Ҳожи аёлга юзланиб:

-- Ҳаммасига сабабчи ўзингиз. Эркак иш жойида паст-баланд гапларни эшитиб хунобин ошиб, рўзғор ташвишларидан бели қайишиб, минг бир ўй, режа билан хорибчарчаб уйга келади. Ўшандай пайтда эрни очиқ чеҳра, ширин сўз, меҳр билан кутиб олиш керак бўлади, сингим. Тагига тўшак солиб, қўлига бир пиёла чой тутқазсангиз, олам гулистон. Ташвиш хунобларчиликлардан асар ҳам қолмайди. Ҳовли-жойга қарамасангиз, сендан мен камми десангиз, уришади-да. Ҳақоратли сўзларга чоғланган оғизга новвот солиб қўйиш, уришга кўтарилган қўлларнинг шаштини қайтариш сизга боғлиқ.

Шу ўринда нега айрим аёллар ўз умр йўлдошларининг нозик ҳис-туйғуларига дурустроқ эътибор бермайдилар, қалбларига қулоқ тутмайдилар, деб ўйланиб қолдим. Шунда айрим даврларда «фалончини аёли бирам сариштали, одобли, ҳамма ҳавас қилади. Бизники бўлса...» деган оғриқли сўзлар замирида сизубиз гоҳ тушуниб-тушунмаган сирли дардлар борлигини англадим. Беш қўл баробар эмас. Минг хил баҳона излаган билан оила бут бўлармиди. Хотиндан кўнгли тўлмаган, анчайин совиб қолган эркак қилдан қийиқ ахтара бошлайди. Рўзғордан барака қочади, у ёғи ўзингизга аён...

-- Қулоғингизга қуйиб олинг, жон болам, -- киприкларига илиниб қолган ёшни рўмолининг учи билан артганича армон билан насиҳат қилди Ҳожи ака. -- Эркакни уй -- фариштаси бор деб Сарви хола. -- Эркакли уй -- фариштаси бор уй. Тинчи, файзи, келди-кетдиси бор уй. Чолимнинг дунёдан ўтганларига ўн йилдан ошди. Йиғлаб қўйқинг учун уйи бирон кишиостона ҳатлаб ҳовлига қадам босмайди. Рўзғор экан, қозон-товоқнинг ташвиши тушмайди ўйинимда. Бир чолнинг бор қирқ минг тилло экан...

О. ШОДМОНАЛИЕВ,
«Халқ сўзи» мухбири.

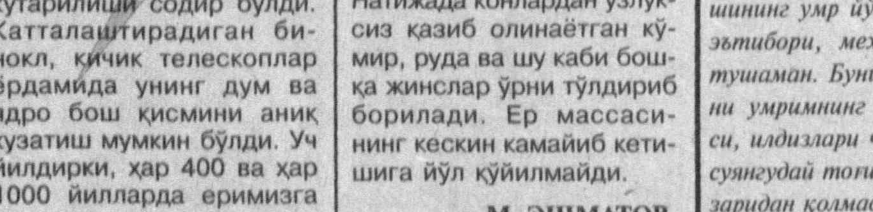

МУАССИСЛАР:
Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Кенгаши ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси

Бош муҳаррир: А. УСМОНОВ.

БЎЛИМЛАР:
Парламент 33-57-34;
Хатлар 33-07-48;
Мерос ва қадриятлар 36-29-89;
Қишлоқ хўжалиги 36-07-94;
Иқтисодиёт 36-36-65;
Маънавият 33-35-60;
Тунги муҳарририят 33-10-28.
Эълонлар 36-09-25, Вахтёр-33-10-60

МАНЗИЛИМИЗ:
700000, ГСП, Тошкент шаҳри, Матбуотчилар кўчаси, 19-уй.

Навбатчи муҳаррир —О. Раҳимов.
Навбатчи —О. Тўрақулов.
Мусаҳҳих —Ш. Режапов.

Рўйхатдан ўтиш тартиби № 0001 Буюртма Г. — 088 44.000 нусхада босилди, ҳажми — 2 табоқ. Офсет усулида босилган. Қоғоз бичими А—2 Босишга топшириш вақти—21.00

«Шарқ» нашриёт-матбаа концерни босмахонаси. Корхона манзили: «Буюк Турон» кўчаси, 41. Газета IBM компьютерида терилди ва саҳифаланди. Босишга топширилди — 21.40 1 2 3 4 5 6